

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Martin Bělohuby

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Jaroslav Foglar jako vedoucí ve svých knihách a ve skutečnosti

Bakalářská práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martin Bělohuby**
Osobní číslo: **H07339**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Název tématu: **Jaroslav Foglar vedoucí ve svých knihách a ve skutečnosti**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d ě v ý p r á c e v ý p r á c e v á n ě n í

1. Představení Jaroslava Foglara – kdo byl Jaroslav Foglar, co a proč psal?
2. Postava v díle a její význam v příběhu
3. Porovnání fikčních a reálných postav vedoucího
4. Herní akce
5. Fikční svět Foglarových knih

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Přístav volá - Boj o první místo - Hoši od Bobří řeky - Chata v Jezerní kotlině
- Pod junáckou vlajkou - Záhada hlavolamu - Stínadla se bouří - Tajemná
Řásnovka - Dobrodružství v Zemi nikoho - Devadesátka pokračuje - Tajemství
Velkého Vonta - Příběhy Rychlých šípů - Modrá rokle - různé novinové
a časopisové články - Ivo Jirásek ed. (sborník) - Fenomén Foglar - Lumír
Mikulka - Causa: Jaroslav Foglar - Jindřich Hojer - Jetřábe díky : Jaroslavu
Foglarovi Hoši od bobří řeky a přátelé - Václav Nosek-Windy - Jestřábí peruté :
povídání o foglarovkách - Jiří Zacharyáš - Stoletý hoch od Bobří řeky :
dobrodružství života a metod Jaroslava Foglara - Miloš Zapletal - Záhady
a Tajemství Jaroslava Foglara - Jiří Polák ? poselství žlutého kvítku - Shlomith
Rimmon-Kenanová - Poetika vyprávění - Seymour Chatman - Příběh a diskurs.
Narativní struktura v literatuře a filmu - Dagmar Mocná, Josef Peterka a kol. ?
Encyklopedie literárních žánrů - různé novinové a časopisové články týkající se
J. Foglara

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jiří Studený, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

L.S.

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. listopadu 2011

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny, ze kterých jsem při zpracování bakalářské práce čerpal, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Martin Bělohubý

Poděkování: Především bych chtěl poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce, panu Mgr. Jiřímu Studenému Ph.D. za vedení mé práce a za jeho trpělivost. Dále děkuji Karolíně Vyhnálkové za důvěru a psychickou oporu. Děkuji také Ing. Filipovi Mezerovi za rady a pomoc.

Anotace:

Úkolem bakalářské práce je bližší poznání Jaroslava Foglara, díky čemuž je možné porovnat ho s jeho literárními projekcemi. Na Foglara je nahlíženo z různých pohledů, jejichž cílem je poukázat na shodné, ale i rozdílné vlastnosti, podle kterých je možné charakteristiku provést.

Práce je rozdělena do čtyř na sebe navazujících částí. První dvě kapitoly odkazují k Foglarovu životu, k jeho působení ve skautském hnutí a k jeho metodám práce s dětmi. Třetí část je věnována literárním postavám, do kterých Foglar své skautské smýšlení promítal. V poslední části jsou shrnuty a porovnány poznatky, které přinesly předešlé kapitoly.

Klíčová slova: Jaroslav Foglar, skautské hnutí, výchova mládeže, motivace

Title: Jaroslav Foglar as a leader in his books and the real life

Anotation:

The thesis aims at closer understanding of the writer Jaroslav Foglar which allows comparing him with his literary projections. Foglar is viewed from many different aspects and the key thing is to point out both similar and different attributes, according to which it is possible to carry out the characteristics.

The Thesis is divided into four interconnected parts. First two parts refer to his life, his activities within the scouts' movement and his methods when working with children. The third part is dedicated to his literary characters, into whom Foglar projected himself.

The last part aspires to compare results from the previous chapters.

Key words: Jaroslav Foglar, Scouts' Movement, upbringing youth, motivation

Obsah

I.	Úvod	1
II.	Metody	2
III.	Život, dílo a metody vedení	4
3.1.	Život	4
3.2.	Jaroslav Foglar ve skautském hnutí:	9
3.3.	Srovnání Jaroslava Foglara s Ernestem Thompsonem Setonem	15
3.4.	Foglarovy výchovné metody	22
3.4.1.	System 2. oddílu Praha	22
3.4.2.	Psané slovo	22
3.4.3.	Dopisy	23
3.4.4.	Skautské a neskautské zkoušky	23
3.4.5.	Třináct bobříků	23
3.4.6.	Zákon	24
3.4.7.	Pochvaly	24
3.4.8.	Kritika a tresty	25
3.4.9.	Oddílový časopis	25
3.4.10.	Deníky	26
3.4.11.	Kroniky	27
IV.	Jaroslav Foglar ve skautu	29
4.1.	Foglarova motivace	29
4.2.	Jaroslav Foglar jako skautský vedoucí	33
4.3.	Foglarovy vlastnosti	34
4.4.	Charakteristika Jaroslava Foglara z kronik	38
5.1.	Rikitan	41
5.2.	Tapin	42
5.3.	Sali	43

5.4.	Jestřáb	43
5.5.	Chlapci iniciátoři	44
5.6.	Předlohy a projekce.....	44
5.7.	Foglarovy fikční světy	46
5.8.	Srovnávání	48
VI.	Závěr	51
VII.	Seznam použité literatury	53
VIII.	Resumé	55

I. Úvod

Jaroslav Foglar. Muž, který přes obrovské překážky, politické zvraty i lidskou závist, zasvětil celý svůj život práci s dětmi. Přes šedesát let vedl skautský oddíl a jeho metody po dlouhá léta využívali snad všichni skautští vedoucí. Dokonce i dnes najdeme takové vůdce, kteří se neostýchají zužitkovat Foglarovu tvorbu a podle jeho návodů vytvářejí zajímavé činnosti.

Jeho třiadvacet převážně dobrodružných knih stále velmi ovlivňuje mládež libovolného věku. Jelikož jeho dílo kdysi zapůsobilo i na mě, vstoupil jsem do skautského hnutí. Nyní jsem skautským vedoucím a Jaroslav Foglar pro mne stále představuje zdroj inspirace. Ačkoli jsem již starší a Foglarovy knihy jsem několikrát přečetl, začtu se i nyní rád do některé z jeho knih a prožívám spolu s hrdiny jejich krásná dětská dobrodružství.

Foglarovu nejznámější kladnou postavu reprezentuje bezesporu Mírek Dušín. I v dnešní době je tato literární postava používána jako ideál chlapectví. A nejen Mírek Dušín je ideálem hodným následování. Foglar vytvořil mnoho postav, které i v dnešní době mohou sloužit dětem jako vzor. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že i nyní mají Foglarovy knihy úspěch u mladých čtenářů. Na několika mnou vedených skautských schůzkách jsem svým svěřencům četl knihu *Pod junáckou vlajkou*. Zpočátku jsem se neseťkal s kladným ohlasem, ale od poloviny knihy mne již všichni mlčky a napjatě poslouchali. Po dočtení celé knihy si všech mých devět svěřenců samo sehnalo a přečetlo pokračování knihy - *Devadesátka pokračuje*. Někteří čtou Foglara i dále.

Dle mého názoru by knihy Jaroslava Foglara měly být zařazeny do povinné školní četby na základní škole. Nejen knihy o skautech, ale i ostatní knihy, především z městského prostředí, mohou dnešním dětem nenásilně předvést tehdejší dobu. I zbylé knihy, situované na venkov, vynikají pohledem na krásu české přírody popisovanou člověkem, jež sám přírodu miloval.

II. Metody

Ve své práci, v níž jsem si stanovil za cíl zjistit, jakým vedoucím byl Jaroslav Foglar ve skutečnosti a jakým v knihách, budu používat následující metody:

- Zpracování životopisných dat
- Teorie fikčních světů

Mnoho lidí, na které Jaroslav Foglar zapůsobil, se rozhodlo o něm napsat. Tyto monografie využívám ve své práci. Jedná se o vzpomínky jeho bývalých kolegů i členů jeho oddílu. K těmto knihám přistupuji kriticky, neboť všichni autoři měli Foglara ve veliké oblibě, a některé informace tak mohou být zkreslené. Byl jsem seznámen s prací Fenomén Foglar a s bakalářskou prací Jiřího Sejkory *Obraz města a Stínadel v díle Jaroslava Foglara*. Tyto zdroje jsem ve své práci nevyužil.

Foglar sám sepsal vlastní memoár - *Život v poklusu*. I tato kniha má v mé práci místo. Kvůli autobiografickému rázu celého díla k ní však přistupuji s velkým odstupem a tuto knihu využívám především pro její výborné časové posloupnosti a ucelený autentický pohled na Foglarův život (Jak Foglar pohlíží na sebe sama, jak sám sebe prezentoval veřejnosti).

Dále budu zpracovávat kroniky Foglarova skautského oddílu Pražská Dvojka. Přestože jsem osobně navštívil klubovnu tohoto oddílu, dostaly se mi do rukou pouze kroniky s nedávnou datací, tedy z doby, kdy se Foglar do vedení oddílu již nezapojoval příliš aktivně. Přesto je na několika vybraných pasážích možné ukázat, jaký byl Foglar v pozdějším věku a jak nerad přenechával vedení svého milovaného oddílu mladším.

Na Jaroslava Foglara je možné pohlížet i jako na dětského výchovného psychologa. I tímto pohledem se zabývám, ovšem jen okrajově. Do své práce jsem ho plnohodnotně nezahrnul. Z důvodu: za prvé, základ mé práce je v činnostech, které z Foglara vycházejí a za druhé, Foglar a jeho literatura jsou často podrobováni různým soudům. Z mého pohledu to není podstatné, neboť Foglara beru jako vynikající zdroj inspirace, která se velmi snadno přizpůsobuje novým okolnostem a možnostem současného světa.

Věnuji se také srovnání Jaroslava Foglara s mužem, který se podílel na samotném vzniku skautingu (respektive jeho americké podoby), Ernestem Thompsonem Setonem. Ačkoli měli oba totožné cíle a využívali podobných metod k jejich dosažení, byli rozdílní,

zejména v důsledku vlivu různých kultur. Setonovy metody vycházely primárně z přírody a z moudrosti nastřádané domorodými obyvateli (především šlo o původní obyvatele Ameriky). Foglar naproti tomu přírodu sice také miloval, ale používal ji především jako prostředí, které utužuje charakter člověka.

Dalšími nástroji, jež se chystám používat, jsou teorie fikčních světů, tak jak ji vnímá Doležel v *Heterocosmice*. Především jde o zachycení aletického, deontického, axiologického a epistemického omezení ve Foglarových knihách. Dále zkoumán, jakými způsoby tato omezení jsou součástí příběhu. Část z nich je dokonale platná ve všech dílech a Foglar je ani nezmiňuje. Nejedná se pouze o přírodní zákony, ale i o zákony morální. Naopak projekci těchto zákonů do literární skutečnosti se spisovatel věnuje velmi často.

Pozornost je věnována především těm Foglarovým skautským i ne-skautským činnostem, které ovlivnily několik generací. Jde o slavné čtenářské kluby, o výchovnou metodiku, metodologický rámec a jeho význam v programu pro mládež a o mnoho dalších aktivit. Jednotlivé Foglarovy metody v práci podrobně rozeberu.

III. Život, dílo a metody vedení

3.1. Život

Život Jaroslava Foglara je přímo svázán s jeho literární činností a především s jeho působením ve skautském hnutí. Proto je potřeba věnovat se mu blíže.

Jaroslav Foglar se narodil 6. července 1907 v Praze v části zvané Podskalí. Ve věku čtyř let mu zemřel otec a vychovávala ho pouze matka, ke které měl velmi hezký vztah. Ta, aby uživila Jaroslava a jeho o tři roky staršího bratra Zdenka, si koupila papírnický obchod, ve kterém pracovala více než dvanáct hodin denně. Díky svému výbornému chování byl Foglar roku 1920 poslán jako zástupce své základní školy s Československým Červeným křížem na dva měsíce do Švýcarska. Třetího září jel tedy Foglar místo do školy vlakem 202¹ z Vršovic na svou cestu. Všichni žáci, kteří se tohoto programu zúčastnili, byli přiděleni do jedné z tamních rodin. Ve Švýcarsku si Foglar pěstoval lásku k přírodě a naučil se zde mnoho činností s ní spojených, například pást krávy.

Rok 1920 byl však přelomový zejména tím, že Foglar začal poprvé působit ve skautském oddíle. Podnětem mu byl článek v novinách, v nichž měl spolužák Mirek Stiebling zabalenou svačinu². Po jeho přečtení oba vstoupili do skautského oddílu. Hned první neděli se konala výprava za město. Bohužel pro Foglara také nadlouho poslední. Cesta vedla z Vršovic do Prokopského údolí. Na další oddílovou schůzku přinesl vedoucí losy skautské loterie. Každý člen jich měl prodat deset a Foglar jako nováček dvacet. Nakonec jich prodali s Mirkem 150, ale Foglar během běhání po domech odstonal. Dostal zápal plic a po uzdravení již do oddílu nesměl.³

Na jednu stranu byla tato doba příjemná, Foglar konečně zakotvil ve skautském oddíle. Také na něj však dolehla tíha přicházející hospodářské krize. Roku 1925 skončil studium na veřejné obchodní škole. Dlouho nemohl najít zaměstnání, až dostal informaci o firmě Wys Muller et Co. Tam pracoval v informační kanceláři. Jejich úkolem bylo zjišťovat zájemcům spolehlivost různých firem. Brzy tuto firmu opustil, jelikož si našel práci u firmy Oskar Stein, velkoobchodu s papírem, kde pak zůstal třináct let.

¹ FOGLEAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3. vyd. Praha: Olympia, 2005. ISBN 80-7033-879-2

² FOGLEAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3. vyd. Praha: Olympia, 2005. ISBN 80-7033-879-2

³ ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group, 2007. ISBN 978-80-242-1902-8

Do doby nedlouho poté spadá i první Foglarova kniha *Hoši od bobří řeky*⁴. Text začal Foglar psát v roce 1927 a po tři roky ho vydával časopisecky. Knižní vydání vzniklo až o deset let později, roku 1937. Na jaře roku 1934 vypsalo nakladatelství Melantrich soutěž o 10 000 korun za nejlepší knihu pro mládež. Foglar se rozhodl napsat novou knihu. Porota nakonec rozdělila výhru mezi tři autory, mezi kterými byl i Foglar. Kniha ještě téhož roku vyšla, jen název, *Modrý život Jiřího Dražana*, byl změněn na kratší - *Přístav volá*.⁵ Foglar dále tvořil *Boj o první místo*⁶, který vycházel na pokračování v časopise Skaut – Junák. Zde aplikoval své zážitky z dětství a ze školy. Při snaze vydat tyto texty knižně, se Foglar potýkal s mnoha problémy. Například nakladatelství Šeba chtělo vytisknout obě knihy, ale honorář měl činit jen tisíc korun. Foglar tuto nabídku odmítl a dobře udělal. Naskytla se mu příležitost vydávat knihy u nakladatelství Kobes.

Na jaře roku 1935 navrhl Foglar ředitelství Melantrichu vydávání časopisu pro školní mládež. Nabídl svou spolupráci při jeho tvorbě a doufal, že by se mohl stát redaktorem. Vznikl časopis Malý hlasatel, přednost pro pozici redaktora však dostal Dr. Břetislav Mencák.⁷ Foglar byl zklamán, a tak mu ředitel Melantrichu nabídl stálou práci. Chtěl, aby začal pracovat v propagačním oddělení. Foglar nabídku přijal a odešel od firmy Stein. Mimo propagaci pracoval i jako externí spolupracovník Malého hlasatele (název časopisu byl později změněn na Mladý hlasatel). Již od počátku vydávání časopisu nosil Foglar v hlavě myšlenku čtenářských klubů. Redaktor Mencák však tomuto plánu příliš nevěřil, a tak se na stránkách časopisu objevilo pouze jeho torzo - Tábor mladých.⁸ Foglar však viděl možnost klubů pro všechny. Přes všechnu nedůvěru byla v 36. čísle 2. ročníku otištěna výzva k zakládání klubů. Ke konci ročníku vzniklo 200 klubů. A když nacisté časopis v roce 1941 zakázali, bylo klubů 24 600.⁹

Rok 1938, rok nešťastný pro naši zemi, se stal nešťastným i pro Foglara. Po demobilizaci se z pohraničí stěhovali vyštvaní občané. Vydávání Mladého hlasatele bylo 24.

⁴ NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 44-49

⁵ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

⁶ NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 32-39

⁷ NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 185

⁸ NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 18

⁹ Foglarweb.ic.cz [cit. 12.11.2011]. URL: <http://foglarweb.ic.cz/clanky.php?id=110>

září 1938 zastaveno. Po dvouměsíční pauze se Foglar dozvěděl radostnou novinu. Mladý hlasatel bude opět vycházet a jeho redaktory se stanou Jaroslav Foglar a Karel Bureš¹⁰. Foglar začal ihned v plné míře uplatňovat své dřívější návrhy. Jedním z jeho nápadů byl také dlouhotrvající obrázkový seriál na zadní straně. Inspiroval ho k tomu jeden skautský klub, který si dal později jméno Rychlé šípy. Informace o tomto klubu zůstaly na Foglarovo přání přísně utajeny. Kreslír Dr. Jan Fischer¹¹ měl však k dispozici fotografie členů a podle nich pak nakreslil jeden z nejslavnějších českých seriálů - *Rychlé šípy*.

Ještě před těmito událostmi uskutečnil Foglar další cestu. O prázdninách se vypravil na tábor na Podkarpatskou Rus. Informace o této zemi se rozhodl získat u spisovatele Ivana Olbrachta. Ten mu ze široka odpověděl: „*Ale ano, jen tam jeďte, třeba někam k Sinovíru, tam je všude hezky!*“¹² Více se Foglar nedozvěděl, ale Sinovír mu v mysli zůstal. Přestože se tábor konal ve velké vzdálenosti od Prahy, byla účast velmi vysoká. Hoši také podnikli výpravu za otcem loupežníka pronásledovaného četnictvem. Byl to již mrtvý Nikola Šuhaj. Jeho otec Petro udělal do kroniky Dvojky tři křížky. Tábor na Podkarpatské Rusi se konal v poslední chvíli, kdy to bylo možné. V říjnu roku 1938 se Podkarpatská Rus na krátký čas stala autonomní republikou, v březnu 1939 ji zabralo Maďarsko a v roce 1945 byla začleněna do Sovětského svazu. Někteří členové oddílu, kteří měli rodiče německého původu, museli z oddílu pryč a ocitli se v Hitlerjugend.¹³

Ještě v roce 1940 vyrazil Foglar s oddílem na tábor. Několik dní po zahájení dorazil nepodepsaný telegram s radou, aby zbořili tábor a vrátili se do Prahy. Skutečně vyšel nacistický zákaz táboření. Oddíly, které neposlechly, rozešlo násilně gestapo. To však nebyl konec. V pondělí 4. listopadu 1940 přišlo gestapo za Foglarem do redakce pro klíče od klubovny. V klubovně zůstalo mnoho oddílového materiálu. Proto se uspořádala akce, jež měla za cíl zachránit nejcennější dokumenty. Tato záchranná výprava je podrobně vylíčena v knize *Strach nad Bobří řekou* a podrobně popsána bude níže.

Po válce Foglar skončil s prací v Melantrichu a naskytla se mu příležitost tvořit nový časopis - Junák. Redakční místnost měl v koupelně a tu musel vždy na víkend vyklidit,

¹⁰ NOSEK, Václav. *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 187

¹¹ NOSEK, Václav. *Jestřábí perutě*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1999. ISBN 80-7033-618-8

¹² FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3. vyd. Praha: Olympia, 2005, s.89. ISBN 80-7033-879-2

¹³ Foglarweb.ic.cz [cit. 12.11.2011]. URL <http://foglarweb.ic.cz/clanky.php?id=111>

protože přijel náčelník. Do Junáka začal Jestřáb spisovat druhý díl románu *Pod junáckou vlajkou*, kterému dal název *Devadesátka pokračuje*. Ke psaní knihy ho přiměl přítel Miloš Zapletal. Po devátém čísle časopisu se tisk přesunul do Melantrichu. Poslední Foglarovo číslo bylo šestnácté, pak se s Junáckou edicí ve zlém rozešel.¹⁴ Ta mu vytykala příliš „mladohlasatelský“ vzhled. Je zajímavé, že po Foglarově odchodu se na vzhledu časopisu nic závažného nezměnilo.

Foglar přešel do redakce časopisu Vpřed a kontaktoval své dřívější spolupracovníky z Hlasatele. První číslo pod jejich vedením vyšlo 9. dubna 1946. Předcházející redakce byla propuštěna a v časopise se začaly objevovat osvědčené rubriky: *Rychlé šípy*, *Z Bobří hráze*, čtenářské kluby, sportovní školy, román na pokračování *Devadesátka pokračuje*. Na konci prvního ročníku byl náklad 100 000 výtisků za týden a o rok později již 143 000 výtisků. Hned v prvním ročníku byly zaváděny určité novoty a změny. Od 32. čísla byl vydáván čestný odznak Rychlých šípů. Foglar měl také snahu časopis přejmenovat na Vpřed - Rychlé šípy. Doufal že Vpřed brzy z názvu odpadne a zůstanou jen Rychlé šípy. Tento krok se však nepodařil. Druhý ročník provázely nejen pomluvy kritiků, ale i technické potíže s tiskem. V časopise byl otiskován nový příběh na pokračování – *Stínadla se bouří*.¹⁵

Zkáza časopisu Vpřed se nevyhnutelně blížila. Jeho náklad se blížil již k 200 000 výtisků za týden, přesto na něj stále dopadala tvrdá kritika. Po únorovém puči v roce 1948 bylo rozhodnuto, že budou sloučeny časopisy Junák a Vpřed v jediný. Redakce se pozměnila, Foglar byl převelen do Mladého technika. Bureš v redakci Vpředu mohl zůstat, protože byl v KSČ. Foglar předpokládal, že bude použito to nejlepší ze skautského hnutí a dále vylepšeno. To se ale nestalo. Čtenářské kluby byly v novém časopise zrušeny. Časopis prošel i několika změnami názvu (Junáci, vpřed!; Vpřed; Pionýři, vpřed). Další ročník nevyšel. Zájem o časopis číslo od čísla klesal. Foglar podal po jednom dni práce v Mladém technikovi výpověď. Stal se nezaměstnaným a žil z peněz, které měl naspořené z honorářů a z redakce.¹⁶ Takto žil pět let, než byl podroben výslechu Státní bezpečnosti.

Pravděpodobně v roce 1954 přišel za Foglarem vyšetřovatel StB. Dotazoval se, z čeho žije, a řekl mu, že je nutné, aby začal pracovat. Bylo mu přiděleno místo v Městské stanici

¹⁴ NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 179-183

¹⁵ Foglarweb.ic.cz [cit. 12.11.2011]. URL <http://foglarweb.ic.cz/clanky.php?id=112>

¹⁶ NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 197-198

mladých turistů a jeho pracovním úkolem bylo dělat donašeče. Ve stanici vydržel Foglar asi rok. S personálem i s ředitelem se brzy sprátelil, ale neuspěl v jiné věci. Špatně donášel a neudal žádného člověka. Bohužel ani zkušební figurku nastrčenou StB. Z této práce byl tedy propuštěn, ale ze spárů StB se hned nedostal. Našli mu nové zaměstnání v Domově středoškolské mládeže, kde pracoval deset let. Ani během této práce neměl Foglar klid.

V těchto letech Foglar koupil chatu v Pikovicích. Zde napsal některé další knihy. Roku 1967 *Dobrodružství v zemi nikoho*, kterou vydalo nakladatelství Olympia. Obě knihy vydalo nakladatelství Blok. Týdeník Signál otiskoval Foglarovy výňatky z *Kroniky Ztracené stopy*, avšak na příkaz prezidenta Antonína Novotného bylo otiskování pozastaveno. V Pikovicích začal Foglar psát třetí díl stínadelské trilogie – *Tajemství velkého Vonta*.

Roku 1962 zahájil Foglar spolupráci s časopisem ABC. V šedesátých letech nastalo uvolnění poměrů a Foglarovi opět začaly vycházet knihy a objevil se v rozhlase a v televizi. Roku 1970 byl Foglar přijat do Svojsíkova oddílu. Členství v tomto oddíle patří k nejvyšším skautským poctám. Roku 1978 se opět stěhoval. Tentokrát na Žižkov. Dva roky poté mu zemřela maminka ve věku 102 let a dvou měsíců. V roce 1984 jel Foglar naposledy aktivně na týden na tábor (ve věku 77 let). Po třech letech (1987) předal celé vedení oddílu svému nástupci.

V roce 1983 začala vznikat kniha *Modrá rokle*. Původně se jednalo o kreslený seriál, který Jestřáb tvořil s Kájou Saudkem. Byl z jeskyňářského prostředí a o jeho vydání se zasadila Česká speleologická společnost. Později v devadesátých letech se Foglar rozhodl knihu dokončit. Onemocněl však oční chorobou, a tak se jeho zachráncem stal Jiří Raba, který Foglarovi myšlenky psal do počítače. Později se začal Foglarovi zrak zlepšovat a napadaly ho i nové příběhy. Závěr knihy je proto trochu jiný než její seriálová předloha.¹⁷

V osmdesátých letech také napsal pokračování *Hochů od Bobří řeky*, a to *Strach nad Bobří řekou*.. Na sklonku osmdesátých let vydal *Strach nad Bobří řekou* týdeník Naše rodina.

Po revoluci se stal Foglar oblíbeným autorem všech vydavatelů. Po několikaletém mlčení rád udílel práva k tisku knížek. Dobrou volbou bylo nakladatelství Olympia, které slíbilo vydat všechny Foglarovy knihy v jednotné edici *Sebrané spisy Jaroslava Foglara*.¹⁸ Dne 13. prosince 1992 dostal Foglar cenu „Za úsilí o nápravu věcí lidských“ od nadace J. A.

¹⁷ NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 105-106

¹⁸ Foglarweb.ic.cz [cit. 12.11.2011]. URL <http://foglarweb.ic.cz/clanky.php?id=113>

Komenského Pangea. Dne 27. dubna 1994 obdržel titul Čestný občan hlavního města Prahy od primátora Jana Koukala. Roku 1995 získal Foglar nejvyšší skautské ocenění - Řád stříbrného vlka. Roku 1997 se Jestřáb dožil devadesáti let. Na jeho počest byla v Muzeu hl. města Prahy uspořádána rozsáhlá výstava. Počet návštěvníků muzea během této výstavy patří k nejvyšším v novodobé historii muzea. Bohužel z ní v posledních dnech neznámý pachatel odcizil Foglarův deník z dětství a ježka v kleci. Ani po vypsání peněžité odměny nikdo věci nevrátil. Téhož roku byl ve Sluneční zátoce postaven pomník na památku táborů vedených Jestřábem. 23. ledna 1999 Jaroslav Foglar - Jestřáb navždy odešel. Zemřel v Thomayerově nemocnici a byl pochován na Vinohradském hřbitově.¹⁹

3.2. **Jaroslav Foglar ve skautském hnutí:**²⁰

*„Narodil jsem se pár týdnů před tím, než Baden-Powell rozbil svůj skautský tábor, aby z něho poslal nádhernou zprávu všem chlapcům světa. Je mně tolik let jako skautskému hnutí. Není to zvláštní, že mě právě skauting tak mocně oslovuje a povzbuzuje k lepšímu a hodnotnějšímu životu?“*²¹ Tuto nyní již památnou větu vyslovil mladý, tehdy ještě sedmnáctiletý chlapec, Jaroslav Foglar. Ve skautingu, který se jej, jak říkal, dotknul krásnými motýlími křídly a poznamenal ho na celý život, mu dali jméno Jestřáb.

Jaroslav Foglar ovlivnil český skauting jako nikdo jiný. Platilo to oboustranně, skauting zase významně zapůsobil na něj. Prožil s ním téměř všechna jeho historická období, zvláště intenzivně tzv. „zlatý věk skautingu“, konec dvacátých let a léta třicátá. V mnoha ohledech utvářel charakter našeho skautingu a do jeho výchovného fondu vkládal svou speciální metodiku skautské výchovy a výcviku. Foglarovi používané metody jsou rozebrány v kapitolách 2.4. a 2.5.

Foglarovu touhu po skautském oddíle nejprve naplnil starší bratr Zdeněk, který zakládal oldskautský²² klub. Foglar neviděl rozdíl mezi skautským oddílem a oldskauty, a

¹⁹ FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3. vyd. Praha: Olympia, 2005. ISBN 80-7033-879-2

²⁰ Kolektiv autorů. *Skautskou stezkou*. 1.vyd. Praha : Tiskové a Distribuční centrum Junáka, 2001. ISBN 80-86109-60-7

²¹ Svaz skautů a skautek České republiky, sto let od narození Jaroslava Foglara, [cit. 16-1-11]. URL:http://www.svazskautu.cz/historie_jaroslav_foglar.htm

²² Chlapci ve věku od 15 do 25 let. V dnešní době by nebyli oldskauti, nýbrž roveři.(Dívčí variantou roverů jsou rangers)

proto s jásotem nabídku přijal. Roku 1923 se stal členem 48. oldskautského klubu, který později přijal název Jestřábi. Brzy se však začal Foglar bouřit proti výletům bez programu a podobným věcem. Napadlo ho, že by mohl přestoupit do normálního oddílu, kde by byl s hochy svého věku. V říjnu následujícího roku se na Císařské louce konala zkouška k oslavám 28. října. Foglar se tam vypravil a spatřil početný oddíl, který se snažil ovládnout jeden instruktor. Foglar mu tehdy vypomohl, a tak mu instruktor na konci akce nabídl, aby k nim vstoupil do oddílu. Na jedné výpravě s tímto oddílem pak vznikla dnes legendární přezdívka Jestřáb. Tehdejší vedoucí oddílu Foglarovi řekl: „Zaprvé jsi k nám přišel od Jestřábů, zadruhé nás jako jestřáb trháš svým perem v kronice - a tak budeš Jestřábem.“²³

Třicátý čtvrtý oddíl byl poměrně početný oddíl se smečkou vlčat²⁴. Přesný opak oldskautského klubu Foglarova bratra Zdeňka. V Třicetčtyřce se konečně dočkal splnění snu. Konečně mohl uplatnit veškeré své nadání a nápady. Již po dvou měsících působení v oddíle mu byla svěřena funkce zástupce vedoucího. V tomto oddíle začal Foglar sbírat své první skautské a zároveň vůdcovské zkušenosti. Tady se mu, vedle přezdívky Jestřáb, dostalo od zkušených vedoucích i poznání koloritu skautingu, který on sám později zpoetizoval ve svém literárním díle tak, že se skauting stal inspirací a touhou tisíců českých chlapců a děvčat.

Foglar se dále intenzivně věnoval oddílu. Byla do něj vkládána stále větší důvěra a mnoho akcí vedl sám. S blížícími se prázdninami 1925 začal pomýšlet na uspořádání tábora. Jel tehdy s osmi hochy sám. Konal se nedaleko Ledče nad Sázavou. Cestou na tábořiště potkal vůdce jiného oddílu - Ladislava Račkiho. Ten mu nabídl, když spatřil Foglarovo vybavení, aby využil jejich tábor. Foglar nabídku přijal a tábořišti dal název Tábor v Zátocce neznáma. Rački také Foglarovi poprvé ukázal Sluneční zátoku, s úmyslem, že by tam mohly oba oddíly konat společné tábory.

Na podzim roku 1925, za pramalé Foglarovy radosti, došlo k převedení členů z Třicátého čtvrtého oddílu do trosky nejstaršího československého skautského oddílu. Ten měl číslo „2“. Třicátý čtvrtý oddíl s pěknou činností, na níž měl nemalou zásluhu a na jejíž příslušnost byl už více než rok hrdý, měla najednou zachraňovat nějakou Dvojku. Jaroslav Ryšavý - Bobr, který se stal vůdcem Dvojky, mu sice vysvětloval, proč k záchraně Dvojky a zároveň k záhubě Třicetčtyřky dochází a jaký k ní mělo vedení Svazu skautů důvod. Pokládal

²³ ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha: Eouromedia Group, 2007, s.46. ISBN 978-80-242-1902-8

²⁴ Více je většinou začínající skaut ve věku 7-10 let. V dívčím oddíle je ekvivalentem světluška.

to za velkou nespravedlnost a křivdu. Přesto se ukázněně podvolil a přijal od A. B. Svojsíka jmenování zástupcem vůdce druhého pražského oddílu Svazu skautů a skautek RČS. O dva roky později, v roce 1927, se dvacetiletý Jestřáb poté, co se Jaroslav Ryšavý - Bobr vzdal vedení, stal vůdcem Dvojky. Setrval v jejím čele nepřetržitě až do poloviny osmdesátých let.

V letech 1933 - 1934 postihl Dvojku a mnoho dalších oddílů problém s klubovny. Z dosavadních prostor byli vypovězeni, a tak se Foglar snažil ze všech sil získat prostory nové. Napadlo ho, že by se z jednoho vyřazeného parníku dalo vytvořit sídlo pro většinu vypovězených oddílů. Loď, která byla pojmenována Skaut, musela projít řadou úprav. Jedna vada však byla podstatná. Loď měla poškozené dno a hrozilo její potopení. Družinové schůzky se často měnily v odčerpávání vody. Jedinou odměnou pro členy, kteří oddíl navštěvovali pravidelně, byla jízda na člunu do Čertovky. Přesto se i na této lodi udály veselé skutečnosti. Například skauty na lodi navštívili tři významné osobnosti - A. B. Svojsík, novinář Ondřej Sekora a americký spisovatel Ernest Thompson Seton. Ten dorazil na loď 23. prosince 1936. Velmi se mu líbilo indiánské vyzdobení klubovny, a tak Dvojku odměnil indiánským tancem a pokřikem a také zápisem do kroniky. Asi po dvou letech trápení s lodí ji Jestřáb prodal sběrateli Šebkovi, který kupoval staré stroje a různé vraky.

Od poloviny dvacátých let psal Foglar kratší i rozsáhlejší povídky do skautského časopisu Skaut – Junák, některé z nich později použil ve své humorné knize *Tábor smůly*. Tvořil dále úvahy i metodické články. To však byl pouze Foglarův start. Musel se živit úřednickou prací, vyžadující v době, o níž je řeč, vedle pracovitosti také spolehlivost a solidaritu. Žádné úlevy na psaní či vedení oddílu nepřicházely v úvahu. Přesto dokázal nejen poměrně úspěšně tvořit, ale i vést teď už svou Dvojku. Ta se v polovině třicátých let dostala na nejpřednější místo mezi československými skautskými oddíly. Byla střediskem vrcholového skautingu, určovala styl, směr, metodiku, prostředí a příkladného ducha skautských oddílů. Ukázka z knihy *Pod junáckou vlajkou*: „*Dnes junáctví přišlo do módy a do oddílů se hlásí mnoho hochů ne pro zájem, ale jen proto, aby se mohli druhým pochlubit, že jsou skauti.*“²⁵ Na této ukázce je vidět, jak Foglar prezentoval svou Dvojku ve fikčním světě.

²⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Olympia, Praha, 1969, s. 15

Po rozpuštění skautské organizace gestapem v říjnu roku 1940, využil Foglar a jeho Dvojka k přečkání války záštitou Klubu českých turistů a později tělovýchovné organizace Melantrichu. Činnost Dvojky byla bohatá a pestrá i v této době, nelze tedy o tomto období uvažovat jako o neplodném přečkávání. Právě v bezprostředním nebezpečí okupační doby inspirovala Foglarova Dvojka svou aktivitou mnoho skautských skupin a jednotlivců, kteří po zákazu gestapa ukončili práci svých oddílů, tak mocně, že ji opět obnovili a zapojili se do skautské revoluční služby v květnu 1945.

V roce 1946 zvítězila Foglarova Dvojka v prvním ročníku tehdy velmi prestižního Svojsíkova závodu a dokázala tak, že se v ní provozuje stále kvalitní skauting. Za svou válečnou činnost získala Dvojka stříbrný stupeň Junáckého kříže. To už se však blížila katastrofa, která tragicky zasáhla československou společnost na dlouhých čtyřicet let, skauting a Jaroslava Foglara nevyjímaje. Zmínka patří únoru 1948. Komunisty zřízený a řízený akční výbor Junáka vyhnal původní volené orgány skautské organizace a rozpustil Foglarovu Dvojku. Stalo se tak 12. prosince 1948. Její klubovna ve Věži u Jiráskova mostu byla komunistickými junáky zapečetěna, podobně jako se to stalo po výnosu gestapa před osmi lety.

Jaroslav Foglar a jeho Dvojka se však nerozešli ani po roce 1948. Pokračovali v činnosti nejprve jako oddíl sokolských táborníků, posléze jako turistický oddíl mládeže tělovýchovné jednoty. Přirozeně, že zejména v padesátých letech byl na vnější projevy skautingu z bezpečnostních důvodů kladen minimální zřetel. Někteří málo informovaní hodnotitelé a posuzovatelé činnosti Dvojky v době totality nazývali její výchovný a výcvikový systém foglaringem, tedy jakýmsi skautingem bez skautské ideologie. Jaroslav Foglar dokázal i v těžkých padesátých letech skauting podporovat a připomínat. Jednak to umožňovala dlouholetá skautská tradice Dvojky, kterou neopouštěl, ale žil z ní. Jednak fakt, že v čele oddílu zůstal jako původní vůdce. Vedle toho byla Dvojka tradičně vícegeneračním oddílem, což byla další záruka skautské kontinuity a rozvíjení původního ducha. Neepsané normy a příkazy skautingu byly, jak bylo naznačeno, zdůrazněny osobním příkladem vůdce a dalších dospělých pracovníků oddílu, tedy vlastnostmi, které byly represí režimu těžko postižitelné, na rozdíl od psaných skautských zákonů. Jaroslav Foglar si velmi zakládal na svém bezúhonném postavení. Snažil se, být vždy vzorem. Dokladem toho, jak Foglar vnímá důležitost vzoru, můžeme vysledovat v jeho knihách. Příkladem může být pasáž z knihy od Bobří řeky: „*Nevíte, kdo vás pozoruje, kdo o vás má dobré mínění. Často jediné slovo nebo*

*čin, který vypadá třeba hůře, než jste mysleli, vás připraví o dobré mínění, jež o vás někdo měl. Buďte opatrní na své jednání! Nezapomínejte nikdy, že jste z Hochů od Bobří řeky a že chcete být takovými, jako byl Roy.*²⁶

Důležitost vzoru je zde zcela patrná z postavení ukázky v textu, kde uzavírá kapitolu. V tomto případě ukázka koresponduje s vyzněním valné části příběhů Rychlých Šípů. Samotná krátká struktura kapitol umocňuje rychlé tempo textu, podobné výrazivu v komiksech. Tam sice není přímo vzor popsán, ale každý příběh je určitým morálním poselstvím, pomocí kterého je možné chování vzoru napodobit. Jeho rekonstrukce jakožto fiktivní postavy má společné jmenovatele. Příběh silně prostupuje, není o něm vedena diskuze, takže je přijímán s naprostou samozřejmostí, stejně jako přírodní zákony. Jak píše U. Eco, „každé vypravování je nevyhnutelně a osudově rychlé, protože vytváří-li svět plný ohromného množství událostí a postav, nemůže vypovědět o tomto světě všechno.“²⁷

Jak by tedy měly být tyto vlastnosti? Jak by měl ideální skautský vůdce vypadat? Rozhodně musí být trpělivý. V oficiální skautské příručce pro vedoucí vlčet je přímo řečeno: „Malé děti, opičátka jsou“.²⁸ Z toho vyplývá, že děti nevydrží příliš dlouho v klidu. A pokud jejich vůdce nepřijme tento aspekt dětské povahy, nemá naději děti zvládnout. Vůdce musí dále být v určité míře tolerantní. Samozřejmě nemůže prominout závažný prohřešek proti pravidlům, ale musí mít na paměti, že občasná strkanice mezi svěřenci, pokud není myšlena ve zlém, není na škodu. Ovšem pokud jsou v ohrožení základní ideály, pak je jejich obrana přednější před nenásilnou konfrontací. „„Zde tedy přijmi za všechny uražené Hochy od Bobří řeky...“ procedil Vilík a s posledními slovy srazil Kováče pádnou ranou do kbelíku s uhlím, až se s ním převrhl.“²⁹

Vedoucí musí být aktivní. Pokud chce někdo vést skautský oddíl, nesmí být líný. Pokud nebude mít připravený program na schůzku, kvalita schůzky prudce klesne a děti si toho samozřejmě všimnou. Ideální vedoucí musí být vzorem. Mezi jeho slovy a skutky nesmí docházet k rozporu. Kuřákovi rady o škodlivosti kouření nikdy nebudou mít na svěřence takový vliv, jaký by měly rady od nekuřáka. Skautský vedoucí by měl mít znalosti přírody a

²⁶ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969, s. 80

²⁷ ECO, Umberto. 1997. *Šest procházek literárními lesy*. Olomouc, 1997. ISBN 80-7198-248-2 s. 9

²⁸ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl*. Liberec : Skauting, 1992, s. 75. ISBN 8085421-04-6

²⁹ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969, s. 192

nenásilnou formou je předávat dětem. „*Neboť láska k přírodě ovlivňuje i lásku k bližním*“.³⁰ S tím koresponduje děj románu *Chata v jezerní kotlině*, kde se do kontrastu dostává příroda a město. V tomto případě ohrozí město pomocí archetypických zlovyků hlavního hrdinu na životě. „*O Ludvovi teď již nebylo slyšet. O každé věci, která se dlouho táhne, se přestane povídat. A Ludvova nemoc byla opravdu dlouhá. Když Ludvu do nemocnice přivezli, byli lékaři přesvědčeni, že zemře ještě dříve, než sněhy přikryjí zemi*“³¹

Příroda je pro hlavní hrdiny přirozeným prostředím, kde se umí pohybovat, ale neovládají ho. Platí zde pro všechny stejná pravidla. Naopak město vytváří tlak na hrdiny i z důvodu toho, že ne všichni jeho obyvatelé dodržují morální kodex. Z toho důvodu jsou hrdinové podobni například původním obyvatelům Ameriky.³²

„*Musí být spravedlivý soudce, odpovědný rozhodovatel, tvůrce kladných vztahů a citů v oddíle, spolehlivý důvěrník, na kterého se může každý s důvěrou obrátit, nadšený člen oddílu, který nechybí na žádné schůzce a výpravě.*“³³ To je jen několik vlastností, které by měl skautský vůdce mít. Samozřejmě jich je mnohem více. Tyto a mnohé další vlastnosti Foglar měl. Jako příklad uvádím ukázkou z knihy *Jestřábe, díky*: „*V Jestřábovi jsem vždy viděl velkou výchovnou autoritu a později dobrého přítele i rádce, když jsem ve Dvojce setrval až do dospělých let jako jeho zástupce. Vždy jsem oceňoval Jestřábovo nenásilné výchovné působení, když nás učil při výpravách a letních táborech být vzájemně dobrými kamarády, ve všem si pomáhat a poznávat přírodu v každém období.*“³⁴

Jaroslav Foglar byl jedním z významných skautských činovníků, který se začátkem roku 1968, měsíc před slavným obnovením skautské činnosti v pražské Domovině, zúčastnil jednání na ÚV ČSM. On, spolu s Karlem Průchou, oznámil svazákům a představitelům Pionýrské organizace ČSM rozhodnutí tehdejší střediskové rady Tábornického klubu Psohlavci. Totiž, že skauti trvají na obnově své organizace a učiní tak i přes naléhání a lákavé sliby svazáků.

³⁰ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl*. Liberec : Skauting, 1992, s. 30. ISBN 8085421-04-6

³¹ FOGLAR, Jaroslav. *Chata v jezerní kotlině*. Olympia, Praha, 1988, 6 vyd. s. 181

³² PEPRNÍK, Michal. 2005. *Topos lesa v americké literatuře*. Brno, 2005. ISBN 80-7294-153-4

³³ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl*. Liberec : Skauting, 1992. ISBN 8085421-04-6

³⁴ Edit. ČERNÝ Václav, HOJER Jindřich. Kolektiv autorů. *Jestřábe, díky*. Praha : Ostrov, 2000, s. 37. ISBN 80-86289-12-5

3.3. Srovnání Jaroslava Foglara s Ernestem Thompsonem Setonem

„Ernest Thompson Seton, který naplnil pojem woodcraft³⁵ novým programovým a výchovným obsahem, je v této věci zakladatelskou osobností, která nemá obdoby. Jedni se k němu přibližovali se zbožňováním a bez výhrad, jiní s jistým odstupem, který jim ponechával prostor pro vlastní ideové příměsi, ale není nikdo, kdo by mohl seriózně zpochybnit promyšlené, procítěné a praxí prověřené bohatství výchovného systému, který představuje jeho zakladatelský vklad.“³⁶

Zatímco Jaroslav Foglar pocházel z Prahy a po většinu svého života bydlel ve městech, Ernest Seton pocházel z britského přístavního města South Shields nedaleko skotských hranic³⁷ a od šesti let žil s velkou rodinou v malém srubu v Kanadě. Tam prožil první zálesácké zkušenosti v hlubokých lesích. Poznal tam mnoho zajímavého a vše si zapsal do svého deníku, ze kterého později čerpal materiál pro svou knihu *Dva divoši*.³⁸ Zatímco Foglara inspirovala spíše touha po věčném mládí, Setona motivovala čirá láska ke krásám přírody. Oba měli společnou zálibu v psaní, jímž se živili, nebo alespoň přivydělávali. Seton měl mnohem bouřlivější život, hodně cestoval, díky svému malířskému nadání získal stipendium na Malířské a sochařské škole Královské akademie v Anglii, přátelil se s indiány a dvakrát se oženil. Jeho oblíbený výrok a zároveň životní motto bylo: „*Poznav trýzně žízně, vyhloubil jsem studnu, aby i jiní mohli z ní pít.*“³⁹ Tento výrok, jímž se řídil, ho vedl k vytvoření hnutí woodcraft, jež mělo za cíl výchovu mládeže v přírodě. Zatímco Seton celou organizaci od základů budoval, Foglar již přišel do fungujícího hnutí. Není tedy možné použít stejného měřítko. Foglar si Setona vážil. Z díla je pak možné vysledovat některé náznaky a inspirace právě Setonem. Nejpatrněji je to znát v knize *Chata v Jezerní kotlině* kde si dva chlapci staví chatu a těší je nejen budoucí vlastnictví, ale také samotný proces stavby, kde

³⁵ Woodcraft je do češtiny překládáno jako Škola lesní moudrosti. Přesnější výraz je lesní bratrstvo, jež má za cíl vychovávat k úctě a lásce k přírodě.

³⁶ PECHA, Libor. *Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo*, Olomouc : Votobia, 1999, s. 11. ISBN 80-7198-353-5

³⁷ PECHA, Libor. *Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo*, Votobia, Olomouc, 1999. ISBN 80-7198-353-5 s. 11

³⁸ THOMPSON, Ernest. *Dva divoši*. Praha : Albatros, 1976

³⁹ PECHA, Libor. *Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo*, Olomouc : Votobia, 1999, s. 26. ISBN 80-7198-353-5

mohou realizovat touhu vyrábět a tvořit. „, *Oháněli se kladivy i pilou a radost z přibývajících díla jim dodávala náladu.*“⁴⁰

Foglarova metodika

Foglara můžeme nazvat praktickým sociálním pedagogem a sociálním psychologem. Měl mimořádně kladný a výchovný vliv na rozvoj psychiky a osobnosti především českých dětí několika generací. Dá se dokonce říci, že Jaroslav Foglar byl ve 20. století v Československu významným praktickým psychologem a z hlediska výchovného vlivu na psychiku a osobnost. Předával mládeži rozvojové cíle, předkládal vzory hodné následování (Rikitan, Rychlé šípy) a jasnou cestu, jak těchto cílů dosáhnout. Touto cestou bylo například plnění bobříků, modrý život a chování literárních postav. Foglarův výchovně zdokonalující vliv byl obrovský.

Foglarova koncepce výchovy a prevence poruch chování a osobnosti je doajista originální a stále účinná. Úzce souvisí s jeho návody, které sepsal ve svých knihách pro děti a mládež. Ty při výchově využívaly touhu dětí po tajemství, romantice a dobrodružství, jejich soutěživost a snahu po vyniknutí, přání mít dosažitelný ideál k napodobování a potřebu respektovat ho a potřebu zapojení se v kolektivu blízkých kamarádů a přátel. Jaroslav Foglar vycházel ve svém díle ze snahy uspokojovat jím předpokládané potřeby sdružování, dětské organizační svéráznosti, tajnůstkářství a idealistické romantiky a touhy po dobrodružství dětí tohoto životního období. Při dosahování společně vytyčených cílů se zvyšovala aktivní skupinová angažovanost členů skupin (oddílů). Poměrně velký počet pražských dětí měl závady i poruchy chování a on se je snažil v oddílech napravovat.⁴¹

Jaroslav Foglar usiloval o stálý rozvoj sociálního chování a sociální komunikace dětí ve vzájemném působení s jinými dětmi. Trpělivě, systematicky, plánovitě a vytrvale ovlivňoval skupinové procesy a skupinové chování v oddílech, které vedl a řídil. Dosahoval u značného počtu dětí v klubovnách, na výpravách a na táborech, které organizoval, silné

⁴⁰ FOGLAR, Jaroslav. *Chata v Jezerní kotlině*. Olympia, Praha, 1988, 6 vyd. s. 136

⁴¹Mezi dětské poruchy chování nejčastěji patří: reakce na závažný stres a poruchy přizpůsobení, poruchy chování ve vztahu k rodině, nesocializovaná porucha chování, socializovaná porucha chování, porucha opozičního vzoru, depresivní porucha chování...

Viz: PTÁČEK Radim. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4

zážitky skupiny, radosti a potěšení ze sociální komunikace, spokojenosti, pohody, pohybového využití a zodpovědnosti vůči druhým i sobě.

Foglarovy seriály, články, knihy i přednášky byly výrazně pedagogicky a psychoterapeuticky účinné, zejména z hlediska sebevýchovy a prevence závadových skupin takzvaných part, kriminality mládeže, alkoholismu, kouření, užívání drog apod.

Dokázal mistrně a zřejmě empaticky a intuitivně využít zákonitosti přenosu z venku do nitra a principu skloubení výchovy a vzdělávání s hrou. Při tom učil především vnímat krásu přírody a vznešenost stvoření. Princip přenosu z venku do nitra uplatňoval zdůrazňováním vzorně upraveného zevnějšku, slušného vyjadřování mluvou i písmem, zdvořilosti, společenského taktu, humoru apod. Smysl pro užitečné spojení estetické výchovy a výchovy etické při prevenci alkoholismu a drog je pro Foglara příznačný. Své zásady optimálního životního stylu předával dětem ve formě pevného řádu, který se poměrně snadno dodržuje a který si děti snadno kontrolují - modrý život. Pomocí dodržování zásad a pravidel, jež jedinec přijal za své, stoupalo jeho sebevědomí a utvářel se jeho charakter. Ačkoli nároky, kladené především na předpubertální a pubertální chlapce, byly vysoké, většina literárních postav je zvládla. Výjimkou je jen Ludva z knihy *Chata v jezerní kotlině*. Jak pozitivně fungoval tento Foglarem vytvořený systém je ukázáno v následující ukázce z knihy *Přístav volá*.

„Snažím se žít jako aristokrat. Praví a správní aristokraté byli lidé vzácných a krásných vlastností. A já chci být takovým aristkratem, ne ovšem z nějakého zděděného šlechtického titulu, který by na mě přešel bez mé zásluhy, ale který bych si zasloužil vším, co dělám. A tak jsem si vytvořil nový, vzorný Modrý život a snažím se jím žít, abych se stal pravým šlechticem. Ne titulem, ale svými činy, celým svým životem.“⁴²

Na takto vytvořeném systému sebeovládání je výborně vidět Foglarovo nadšení a snaha o dětskou výchovu. Pokud se člověk od mladého věku začne učit sebekázni, nebude s ní mít v pozdějších letech problém. Není náhodou, že mnozí skauti odchovaní Foglarovou Dvojkou jsou vysokoškolsky vzdělaní lidé na vysokých místech. Příkladem je profesor Rudolf Zahradník, jež byl do roku 2001 Předsedou Akademie věd ČR nebo JUDr. Jiří Navrátil, novinář, spisovatel a současný místostarosta Junáka.

⁴² FOGLAR, Jaroslav. *Přístav volá*. Praha : Olympia, 2005, s. 85–86. ISBN 80-7033-886-5

Foglarův modrý život a lov třinácti bobříků⁴³ souvisí s praktickou a užitečnou pohybovou výchovou, výchovou ke zdravému. Snažil se po vzoru E.T. Setona propojit psychickou a fyzickou rovnováhu⁴⁴ Soudíme tak ze sedmi zcela konkrétních a naučně nosných zákonů modrého života, které uveřejnil např. v knize *Přístav volá*:⁴⁵

1) Ráno budeš důkladně cvičit nejméně čtvrt hodiny. (Nepodaří-li se ti to někdy výjimečně pro nedostatek času, můžeš si cvičení odbýt v jinou dobu téhož dne).

2) Ráno a večer si pořádně vyčistíš zuby.

3) Umyješ se celý studenou vodou.

4) Nepromluvíš během dne ani jedno hrubé či dokonce neslušné slovo.

5) Neuděláš nic nečestného: nebudeš lhát, nikoho neošidíš, neurazíš, nikomu ani slovem neublížíš, nepoškodíš žádný majetek, ať veřejný nebo osobní.

6) Každý den vykonáš alespoň jeden, byť třeba nepatrný dobrý skutek.

7) Každý den se pokusíš zažít něco radostného - přečteš si kousek nějaké knížky, příjemně se pobavíš s dobrými kamarády, dozvíš se nějakou dobrou zprávu, někdo o tobě řekne něco hezkého, ve škole dostaneš pěknou známku, prožiješ báječnou výpravu nebo schůzku se svým klubem nebo oddílem apod.⁴⁶ Takto bodově to ovšem v knize nenajdeme. Hlavní hrdina postupně daná pravidla vytváří. Nikdy je nereviduje, ani o nich nepochybuje. Jsou brány jako automatická vnitřní síla, která je vlastní každému člověku. Jednou stanovená pravidla není možné opustit, aniž by následoval trest.⁴⁷

Zvláštní pozornost právem věnoval slušné mluvě. Zdůrazňoval, že slušná mluva zjemňuje a uhlazuje mysl. Jemná řeč a chování získá všude přátelství a obdiv. Člověk, který hrubě mluví a jedná, ačkoli je jinak velmi schopný a pracovitý, ztrácí část své ceny. Moderní psychologie považuje jazyk za kulturní nástroj, který zprostředkovává rozvoj osobnosti. Přesto se ale

⁴³ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Brno : Blok, 1969.

⁴⁴ Cesta těla, Cesta mysli, Cesta ducha, Cesta služby PECHA, Libor. Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo, Votobia, Olomouc, 1999. ISBN 80-7198-353-5 s.

⁴⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Přístav volá*. Praha : Olympia, 1991. ISBN 80-7033-117-8

⁴⁶ Klub REDFOX [cit. 12.11.2011]. URL <http://www.redfox.estranky.cz/clanky/modry-zivot.html>

⁴⁷ V knize *Chata v Jezerní kotlině* se jeden z hlavních hrdinů odkloní od původních ideálů a podlehne zákeřné chorobě, ze které se vyléčí jen díky silné vůli a touze opět navštívit Jezerní kotlinu

hrdinové nemůžou vzdát expresivních výrazů, protože zesilují jednotlivé repliky a polidšťují jinak vzorné hrdiny. Jako příklad uvádím ukázkou z knihy Hoši od Bobří řeky. „„*Odvolej to, ty štetináci!*“ *vzkřikl Vilík a zrudl nad pohanou svého združení.*“⁴⁸

Třináct Foglarovských bobříků⁴⁹ jakoby vycházelo z behavioristických teorií učení a výchovy i léčení.

Podařilo se mu skloubit prvky pohybové, ekologické a morální výchovy a výchovy ke zdraví během volnočasových aktivit dětí a mládeže. Byl opakovaně, dokonce i za totality, vyznamenáván za zásluhy o rozvoj československé tělovýchovy. Zasloužil se také o rozvoj dětské turistiky. Dokázal se mimořádně intuitivně vcítit do psychiky dětí (zejména v období před pubertou). Dokladem mého tvrzení je výpověď R. Zahradníka z knihy *Jestřábe, díky*. „*V čem spočíval nevšední úspěch Jestřábův, pokud jde o jeho práci v oddílu a pokud jde o jeho literární dílo? Myslím že spočíval na několika výrazných rysech: za prvé rozuměl opravdu dobře duši osmi až šestnáctiletých, za druhé svůj život zasvětil práci pro oddíl a sloužil svým ideálům horlivě a bezvýhradně, za třetí vše, či takřka vše, co bylo k jeho oddílové a spisovatelské činnosti třeba, si dokázal opatřit a udělat sám. A konečně za čtvrté, byl obdařen obdivuhodnou fantazií.*“⁵⁰

Výchovně jsou zvláště významné jeho tzv. dlouhodobé hry, které probíhají po celý rok a vrcholí na prázdninovém táboře. Tak pracovalo podle vzoru Jaroslava Foglara mnoho skautských oddílů po celé České republice. Oddíly byly inspirovány i hlasatelskými a vpředovskými čtenářskými kluby Jaroslava Foglara, kde bylo využito vývojového faktu, že děti v určitém věku, zejména chlapci, se sdružují do part. Každá skupinka má již svého vůdce. Tyto spontánní a neformální dětské organizace mají pro děti zvláštní kouzlo. Foglarův klub Rychlé šípy soupeřil s partou Dlouhého Bidla, Štetináče a uplakaného Bohouše. Osudy těchto skupinek byly publikovány v časopisu Mladý hlasatel a Vpřed a těšily se mimořádně velké oblibě dětí, chlapců i dívek. Jednou z mála nevýhod čtenářských klubů je vedení stejně starými nebo dokonce mladšími členy klubu. Zejména proto se jich mnoho nedožilo delšího trvání.

⁴⁸ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969, s. 192

⁴⁹ mrštnosti, míření, záchrany, plavce, dobrých činů, odvahy, květin, velkého mlčení, osamělosti, zručnosti, síly, hladu, ušlechtilosti (FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Brno : Blok, 1969.)

⁵⁰ Kolektiv autorů. *Jestřábe, díky*. Ostrov, Praha, 2000. ISBN 80-86289-12-5 s.13

Jaroslav Foglar upoutával děti, motivoval je dobrodružnou hrou, která působila na fantazii jejich a potřebu prožívat tajemství. Do her vždy vkládal maximum nenápadných výchovných a psychoterapeutických vlivů, přičemž vlastní výchovné působení zůstávalo skryto. Snad právě v tom je jedno z hlavních tajemství Foglarovy úspěšnosti ve výchově a převýchově dětí. Působil vždy nejenom tím, co přímo napsal, ale i tím, co pouze naznačil, napověděl, nenápadně podnítil, povzbudil. Čím rozněcoval dětskou fantazii, dětské zájmy, potřeby a motivaci vůbec.

Foglar zastával myšlenku, že výchova je snadná věc, když se jí člověk plně věnuje. Jeho cílem bylo přivést děti od výchovy k sebevýchově vlastní osobnosti, k jejímu individuálnímu růstu, což je nyní hlavní cíl vedení mládeže ve skautské organizaci. Jeho výchovný systém směřoval k maximální samostatnosti osobnosti. Obecný souhlas s určitým chováním a prožíváním nepovažoval vždy za rozhodující míru správnosti jednání. Věřil, že jenom kvalitní jednotlivci mohou utvořit kvalitní kolektivy.

Foglarův výchovný systém je velmi inspirativní i pro práci s problémovými dětmi. Zde se opět nabízí srovnání se Setonem. Zatímco Foglar, jak jsem se již zmínil, pracoval raději s kolektivem a skautský zákon mu pomáhal kolektiv nasměrovat na správnou cestu, Seton využíval jím navržený zákon Dvanáctero lesní moudrosti⁵¹ k sebevýchově jedince. Dokladem mého tvrzení je rozdílnost těchto dvou zákonů:

Skautský zákon:⁵²

1. Skaut je pravdomluvný
2. Skaut je věrný a oddaný
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta
5. Skaut je zdvořilý
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců
8. Skaut je veselý myslí

⁵¹ PECHA, Libor. *Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo*, Olomouc : Votobia, 1999. ISBN 80-7198-353-5

⁵² BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl*. Liberec : Skauting, 1992, s.25. ISBN 8085421-04-6

9. Skaut je hospodárný
10. Skaut je čistý v myšlenkách, slovech i skutečích

Zkrácená podoba zákona čtyřnásobného ohně, tj. čtyř světél:

- Buď čistý, silný a vždy ochraňuj přírodu.
- Mluv pravdu, buď pokorný, hraj čistě podle pravidel.
- Buď odvážný, mlčenlivý a poslouchej.
- Buď laskavý, ochotně pomáhej, žij radostně.⁵³

Největší rozdíl je patrný ve čtvrtém a sedmém bodě skautského zákona. Tyto body nemají v zákonu lesní moudrosti alternativu. Ačkoli rámcově si jsou oba zákony podobné, je dobře patrné, že se Seton zaměřoval spíše na jednotlivce. Ačkoli Foglar skautský zákon nevymyslel, přijal ho za svůj a řídil se jím po celý život.

Mnozí skautští vedoucí využívali a stále využívají myšlenku bodování, kterou Foglar velmi úspěšně propracoval. Bodoval docházku, přesnost, vzorný кроj, upravený zevnějšek, závody v nejrůznějších vědomostech a schopnostech, kázeň, skládání zkoušek, práci pro oddíl, úroveň slovního vyjadřování, školní prospěch, vedení různých osobních i oddílových deníků a kronik, umístění v různých užitečných hrách, plnění umluvených povinností atd. Vyhodnocování probíhalo většinou po měsíci. Například za účast na oddílové či družinové schůzce a na nedělním podniku získaly děti osm bodů, za opoždění či předčasný odchod byly tři body strženy. Za různé drobné i větší dobrovolné práce pro oddíl uděloval Foglar od jednoho do tří bodů, nejvýše však jen deset bodů měsíčně. „*Už jsme si mysleli, že nám ztratíš body,“ podával Viktor Petrovi ruku. „Proč bych je měl ztratit?“ divil se Petr. „No – přesná docházka znamená body,“ usmál se Viktor. „Když přijdeš včas, dostává družina za tvou účast deset bodů, když se opozdíš, dostane jich jen sedm, a nepříjdeš-li vůbec, nedostane družina samozřejmě nic.“⁵⁴*

Cílem Foglarovy skryté pedagogické koncepce bylo vychovávat zdravé a otužilé děti, ze kterých by rostli duchovně a morálně silní dospělí, dobří lidé s dobrou vůlí, s úctou ke

⁵³ PECHA, Libor. *Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo*, Olomouc : Votobia, 1999, s. 57. ISBN 80-7198-353-5

⁵⁴ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Olympia, Praha, 1969, s. 44

člověku a jeho životu a s láskou k přírodě. Chtěl vychovávat lidi odolné pro boj se zlem, s nepravostmi a podvody všeho druhu. Chtěl pomoci učinit svět humánnějším.

3.4. Foglarovy výchovné metody

Jaroslav Foglar používal mnoho metod pro probuzení zájmu dětí a společensko-skautskou výchovu. Některé vynalezl sám, k jiným ho inspiroval jeho předchůdce, zakladatel woodcraftu⁵⁵ Ernest Thomson Seton. Tyto metody zde uvádím:

3.4.1. Systém 2. oddílu Praha⁵⁶

Tento systém fungoval pouze po dosažení několika kritérií: chlapci, na nichž byl tento výchovný systém aplikován, museli být vnímaví, soustředění a ochotní tuto metodu přijímat. Další podmínkou bylo příznivé klima oddílu. Cílem systému bylo i takovéto prostředí vytvářet. Účinnost systému byla taková (především ve zlatých dobách třicátých a čtyřicátých let), že Mirek Trojan, hrdina Devadesátky, oprávněně cítil úzkost z vedení družiny, která ač byla pouze fikčně vytvořena v literárním světě, byla odrazem skutečného oddílu. „*Mirek měl srdce až v hrdle. Tak mu bylo úzko. Jeho zahajovací řeč, doma tak dlouho připravovaná a pořád zdokonalovaná mu připadala naprosto nemožná... Ale když pak povstal za stolem a začal odříkávat zahájení družinové schůzky, musel v sobě sebrat všechnu sílu a jeho hlas mu připadal jako cizí a z velké dálky přicházející. Tak byl rozrušen!*“⁵⁷

3.4.2. Psané slovo

Psané slovo bylo Foglarovi nástrojem k udílení pochval, připomínek, výtek a ocenění. Pomocí dopisů také komunikoval se svými spolupracovníky, povyšoval členy klubu a také odebíral oddílové funkce. Z vlastní zkušenosti mohu dosvědčit, že ústně pověřené členové většinou obsah sdělení do deseti minut zapomínají a na příští schůzce jsou schopni odpřísáhnout, že jim nikdo nic takového neříkal. Foglar tedy nepsal jen proto, že psát uměl, ale také proto, že znal starou lidovou moudrost „*Co je psáno, to je dáno*“⁵⁸. Jeho písemná sdělení často pokrývala minimálně na dvě strany. Pomocí dopisů řídil Foglar především své

⁵⁵ Viz výše

⁵⁶ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

⁵⁷ FOGLAR, Jaroslav. *Devadesátka pokračuje*. Praha : Olympia, 1969, s. 80.

⁵⁸ Tamtéž, s. 64.

rádce a práci na jejich družinových schůzkách. Obálky s pokyny a poznámkami si rádci vyzvedávali osobně před schůzkou vždy na Foglarově pracovišti.

3.4.3. Dopisy

Ať chtěl Foglar chlapce ze svého oddílu pochválit nebo pokárat, poslal mu dopis. Káravý dopis psal až jako poslední výchovné řešení, když selhaly ostatní metody. Takové dopisy byly posílány především chlapcům v pubertálním období jejich života, kdy se jejich chování výrazně měnilo. Ne vždy však byly úspěšné, neboť programové zaměření Dvojky bylo určeno chlapcům do maximálně 16 let.

Pravidelně každý týden dostávali všichni rádci v oddílu rádcovský oběžník. V něm byly obsaženy velmi podrobné každotýdenní instrukce, motivace, nabádání a někdy i kárání. Tyto rádcovské oběžníky byly archivovány a předávány pokračovatelům. Po roce 1938 již rádcovské instrukce nebyly psány do oběžníků, ale zapisovaly se do zvláštních sešitů, jimž se hovorově říkalo Dodatky.

3.4.4. Skautské a neskautské zkoušky

Jakoukoli zkoušku bral Foglar vždy vážně a přesně a poctivě dbal na jejich průběh. Jednou ze zajímavostí výsledků skautských zkoušek byla jejich nestálost. Kdykoli, když se skaut nechoval podle dosaženého skautského stupně, byl mu tento stupeň odebrán, dokud degradovaný skaut znovu nesplnil potřebnou zkoušku. Během „tajného“ období, kdy Foglarova Dvojka nemohla svou činnost provozovat v rámci skautu, vytvořil Foglar vlastní zkoušky, které se podobaly těm skautským. Poprvé byl tento systém použit v roce 1940, kdy bylo skautské hnutí nuceně zrušeno a oddíl kompletně nahradil tehdy zakázané skautské zkoušky. Po vzkříšení oficiálního skautského hnutí neskautské zkoušky nezemřely, začaly se nazývat Přehledy. Ty se skládaly z dvaceti zkoušek přezdívaných „20 per“. Plnění Přehledů bylo i počítáno do měsíčního bodování.

3.4.5. Třináct bobříků

Systém zkoušek nejrůznějších vlastností, schopností, znalostí i dovedností pro mládež byl světu představen v knize *Hoši od bobří řeky*. Jde o kombinaci prvků z různých oblastí tehdejších skautských zkoušek. Třináct bobříků tehdy skládala mládež po celé České republice. Nešlo jen o zvládnutí zkoušky, šlo především o překonání sebe sama, tedy o sebevýchovu. Někteří tehdejší i současní skautští vedoucí prohlašovali, že Foglar s bobříky

„vykradl skauting“⁵⁹, s čímž mnoho lidí, a mezi ně patřím i já, nesouhlasí. Foglar považoval skládání skautských zkoušek za nudné a rozhodně by do skautingu nepřivedlo tolik zájemců, kolik nepřilákalo třináct bobříků. Foglar již tehdy věděl, že úkoly, které mají děti bavit, musí mít tematický rámec. A tak zakomponoval do plnění bobříků podmanivou legendu, krásu a sílu doprovodného příběhu. To vše přispělo k tomu, že tehdy mnoho dětí našlo krásu skautingu.

3.4.6. Zákon

Hodnocení skauta lze nejlépe provádět porovnáváním jeho činů s body skautského zákona⁶⁰. Ten byl ve Foglarově oddíle skutečným zákonem, byl důsledně dodržován a kontrolován. To ovšem nebyl jediný předpis, který se ve Foglarově Dvojce uplatňoval. Kromě těchto základních skautských zásad platily v oddíle ještě takzvané Nepsané zákony. Zpočátku jich bylo jen poskrovnu, a jak název vypovídá, skutečně byly nepsané. Ovšem s přibýváním Foglarových zkušeností přibývaly i Nepsané zákony a každý si je již musel opisovat do deníku od starších skautů. Tyto zákony sloužily především k udržení vysokých nároků, které Foglarův oddíl vyžadoval, a slušného chování i mimo skautské prostředí. Těchto pravidel je mnoho. Vybral jsem několik stěžejních: „Na technické věci se nesahá“, „Zákaz hry s nožem“, „Nesázíme se o peníze ani o věci“. Tyto zákony dodnes opět ukazují Foglarovo mistrovství vytvořit z nudných příkazů zajímavé poselství zděděné po předchůdcích.⁶¹ „*Za účast bylo příslušné okénko vybarveno červeně, za nepřítomnost zeleně. A jeden z nepsaných zákonů Devadesátky zněl: „Kdo má má více než čtvrtinu okének zelených, je zelenáč!“*⁶²

3.4.7. Pochvaly

Pochvalami Foglar nešetřil. Chválil jakoukoli prospěšnou činnost, dobrý skutek, správné chování či dobrovolnictví. Ukázka z knihy Hoši od Bobří řeky ve které Rikitan chválí chlapce za nesobecké chování. „*Mám velkou radost, že se nikdo z vás o vodu nehlásil. Zde jste neúmyslně dokázali, že jste dobří kamarádi. Každý z vás tím, že přemohl svou žízeň a o vodu se nehlásil, učinil kamarádský čin druhým, protože jim dal možnost, aby se o vodu mohli*

⁵⁹ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 77. ISBN 978-80-86289-52-6

⁶⁰ Skautský zákon: viz výše s. 20-21

⁶¹ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

⁶² FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s.53.

*hlásit oni... Ano, tak mají jednat Hoši od Bobří řeky. Udělali jste mi tím velikou radost. Buďte k sobě vždy takoví: snášenliví, přátelští a hlavně obětaví. Na sebe myslíte vždy až naposledy.*⁶³ Zajímavostí je, že Foglar chválil dvakrát. Jednou ústně, nejčastěji při nástupu na výpravě či na táboře, a jednou písemně v oddílovém časopisu Čigoligo. Jelikož každý rodič rád slyší chválu na své dítě, nabádal Foglar chlapce, aby oddílový časopis dávali přečíst doma rodičům, čímž docílil výborné zpětné vazby a z některých rodičů dokonce vytvořil ochotné spolupracovníky. Foglar nechválil jen jednotlivé chlapce, ale i příznivý stav celého oddílu.

3.4.8. Kritika a tresty

Díky Foglarovým častým pochvalám bylo pro chlapce zvláště nepříjemné být terčem kárání a kritiky. Foglar chválil vždy veřejně, aby to každý viděl, ale trestal v soukromí. Jako správný vůdce nejdříve káral a pouze pokud to nezapůsobilo, trestal. Kritizoval, stejně jako chválil, veřejně a dvakrát. Do časopisu ovšem nepsal jméno hochy, který ho zklamal, věřil, že ten komu je výtka určena, to pozná sám. Foglar, ačkoli byl zastáncem disciplíny, neváhal podat pomocnou ruku, klidně i vícekrát, každému, kdo ji potřeboval.⁶⁴ Úplně jiný styl trestů používal na táboře, kde na vymýšlení psychických trestů pro jednotlivce není čas. Jména provinilců byla vkládána do skříňky, které se přezdívalo Černá, z níž se následně vyťahovaly vždy, když bylo potřeba vybrat (ne)dobrovolníka na nějakou neoblíbenou činnost. vždy když bylo potřeba vybrat nedobrovolné dobrovolníky na nějakou neoblíbenou činnost. „*Kdysi v dávnověku našeho oddílu jsme na tábory vozily malou černou skříňku, takovou, v jakých se uchovávaly barvy, tuše a inkoust. Trůnila vždy v náčelnickém stanu, a když někdo porušil Táborový řád třeba tím, že si neuklidil ve stanu, rušil noční klid, přišel pozdě k jídlu nebo neuklidil náradí, zapsali jsme jeho jméno na malý papírek, který jsme hodily do skříňky.*“⁶⁵

3.4.9. Oddílový časopis

Pomineme-li na táboře ručně psaná a především humorně laděná dvě čísla Foglarovy časopisecké prvotiny, byl „Originál Váša“ prvním číslem oddílového časopisu Čigoligo.⁶⁶

⁶³ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969, s. 100-101

⁶⁴ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

⁶⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Náš oddíl*. Olympia, Praha, 1998, 3. Vyd. ISBN 80-7033-526-2 s. 168

⁶⁶ Čigoligo je slovo z oddílového pokřiku, který Dvojku naučil dánský skautský vůdce Aage Jørgensen ještě před Foglarem (1922)

První výtisk byl mezi hochy poslán 17. listopadu 1929⁶⁷. Tento časopis vycházel každý měsíc a Foglar ho vlastnoručně psal a kreslil. To platilo do roku 1930. Poté nahradil Čigoligo oddílový oběžník přezdívaný „Pejsek.“⁶⁸ Šlo o jeden list formátu A4 psaný na stroji a vycházející jednou za měsíc. Obsahoval stručný přehled o minulých akcích, zveřejňoval výsledky bodování, chválil i káral a informoval o budoucích plánech. Tento oběžník žil osm let, po jejichž uplynutí se vrátilo Čigoligo. Ovšem ve změněné formě. Oproti Pejsku měl minimálně osm stran textu a byl rozmnožován na přístroji cyklostyl. Bohužel bylo vydávání časopisu v roce 1940 násilně přerušeno. V době, která předcházela zákazu vydávání, sloužily stránky časopisu Foglarovi jako prostor pro zveřejnění jeho politických názorů a výzev. Během války časopis na rok změnil jméno a po ní se opět proměnil v jednostránkový oběžník. Další změna názvu přišla v roce 1954 na GONIO, na vině byl opět režim nepřející skautské organizaci. V té době byl Foglar sledován policií a musel dokazovat, že se skautem nemá nic společného. Proto přizpůsobil oddílový časopis politické situaci: uveřejňoval různá výročí režimu, vyjmenovával brigády, kterých se oddíl zúčastnil, otiskl pochvalu od Slovenské komunistické strany za táborovou brigádu na poli a dalšími způsoby se snažil režimu zavděčit. To se nakonec povedlo a Foglar nejen že nešel do vězení, ale také mohl pokračovat v činnosti oddílu. Ještě naposledy změnil časopis jméno v roce 1966 zpět na Čigoligo a pod tímto jménem vychází doposud.⁶⁹

3.4.10. Deníky

Foglar byl velice pečlivý a také jeho deníky podle toho vypadaly. Byly psány úhledným písmem a stylem a v každém bychom našli přesnou dataci. Na stejné pečlivosti trval i u skautských deníků svých svěřenců. K psaní je neustále nabádal a dokonce tuto pobídku vložil i do svých knih a do časopisů, ve kterých působil. Pro povzbuzení zájmu tyto deníky budoval, vlastnoručně jim do nich vpisoval věnování a pořádal výstavy. Ego dokumenty jako deníky a kroniky měl Foglar ve velké oblibě. Podle mého názoru byl až posedlý plynutím času. Nedokázal si představit, že jednoho dne bude starý a jeho milovaný chlapecký věk pro něho bude nedosažitelný. Proto se snažil co nejvíce vystihnout atmosféru mládí nezasaženou existenciálními problémy. Na denících ho fascinovala jejich stálost, a pokud se správně uchovávají, tak i jejich dlouhá životnost. Kupříkladu nejproslulejší český

⁶⁷ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

⁶⁸ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

⁶⁹ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

hlavolam ježek v kleci by v knize *Záhada hlavolamu* nikdy nebyl rozluštěn bez návodu, který se nacházel v ukrytém deníku Jana Tleskače. Jedna z Foglarových knih dokonce nese název *Nováček Bubáček píše deník*. Ukázka z knihy *Pod junáckou vlajkou*: „*Než poznal Mirek Devadesátku, nevěřil by, že může být zábavné a zajímavé dělat deník.*“⁷⁰ Nejlepším důkazem mého tvrzení je Jestřábův zápis do skautského deníku jednoho z hochů: „*Kdybych byl ještě jednou hochem, vážil bych si každé vteřiny svého drahocenného chlapectví. Využil bych té příležitosti, kterou mají jen hoši, a snažil bych se ukázati všem ostatním chlapcům, co ve mně vězí. Nestrpěl bych, abych byl zahanben jiným hochem tím, že by něco lépe uměl, nebo že by mohl o sobě tvrditi, že jest lepší, než já! Musil bych býti všude a ve všem první: Ve škole bych pracoval do úpadu, abych měl nejlepší prospěch, ve skautském oddíle musil bych si vydobýti pověsti nejlepšího hochu. Ty, Zbyndo, chlapcem ještě jsi! Využij toho! Již nyní jsi na dobré cestě. Vytrvej! Pokračuj v ní!*“⁷¹

3.4.11. Kroniky

Stejnou pečlivost jako deníkům věnoval Foglar i oddílovým kronikám. Jeho vyprávěcí talent při popisu přírody a vlastních vnitřních pocitů při jejím pozorování v čtenáři vyvolával dojem, že je tam s ním a že vidí to samé, co on. V devatenácti letech na první kroniku Dvojky napsal toto: „*Vše to, co se dočteš v následujících stránkách, se stalo v máji našeho mládí, kdy se nám zdálo být vše dobré a krásné, kdy stačily nám ku štěstí jen slunný den s blankytným nebem a bílými oblaky na něm. To bylo v čase který tak rychle mizí v dáli, v tom čase nejkrásnějším z celého života, kterému říkáme Mládí. A protože vzpomínky na něj vyblednou rychle, zapisuji je sem do této knihy.*“⁷² Do kronik stejně jako do ostatních oddílových písemností vkládal jak výtky, tak i pochvaly. Kromě zápisů do kronik dbal Foglar zejména v pozdějších letech i na čtení kronik a připomínání minulosti v nich obsažené, zejména v době, kdy skautské hnutí bylo zakázané. „*Kroniku se samozřejmě snažím psát čtivě, zábavně a nešetřím legrací, kde je na místě. Vyhýbám se v ní nudným popisům cesty nebo líčení her, které jsme hráli. Zmiňuji se o nich jen letmo, aby se na ně nezapomnělo, ale*

⁷⁰ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s. 53.

⁷¹ Edit. ČERNÝ Václav, HOJER Jindřich. Kolektiv autorů.. *Jestřábe, díky*. Praha : Ostrov, 2000., ISBN 80-86289-12-5 s.48

⁷² NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8 s. 13

*spíš píšu o příhodách kolem nich a o tom, co kdo řekl. Jak třeba Jirka vylezl na vysoký strom při Čtení čísel a zařídil si tam tajnou pozorovatelnu, sám neviděn. Pochválím Vláďu, který Jirkovi obětavě na strom pomohl, ale vytknu Vaškovi jeho nerozvážný křik, kterým se zbytečně prozradil protihráčům.*⁷³ V této době, za druhé světové války, donutila ztráta kronik a ostatních písemností Foglara ke smrtelně nebezpečné akci. Za pomoci několika starších chlapců se vloupal do vlastní klubovny, která byla gestapem zapečetěna, aby drahocenné kroniky zachránil. Opravdu se mu to povedlo a nikomu se nic nestalo. To je výborným důkazem, jak moc Foglar miloval archivní písemnosti a neváhal pro ně nasadit nejen svůj život, ale i život nedospělých chlapců.

⁷³ FOGLAR, Jaroslav. *Náš oddíl*. Olympia, Praha, 1998, 3. Vyd. ISBN 80-7033-526-2 s. 49

IV. Jaroslav Foglar ve skautu

4.1. Foglarova motivace

Na počátku stála myšlenka sjednocení mládeže do sdružení, která by rozvíjela děti jak po stránce duchovní, tak po stránce psychické. Této myšlenky se chopili dva různí lidé, byli to Američan E. T. Seton a Angličan R. Baden-Powell⁷⁴ a nezávisle na sobě oba vytvořili hnutí mládeže, která sice měla stejný cíl, avšak úplně jiné prostředky.

„V létě roku 1902 podnikl kanadský přírodopisec, cestovatel, malíř a spisovatel Ernest Evan Thompson Seton první tábor nově založené organizace Woodcraft Indians. Rok 1902 byl tedy plným právem přijat za mezník počátku woodcraftu a v našich indiánských piktografech je rokem nula. V tom roce byla zveřejněna idea woodcraftu (v článku napsaném o rok dříve) a také uvedena v život při založení kmene woodcrafterských indiánů.“⁷⁵

Toto hnutí s indiánskými prvky učilo děti samostatnosti a soužití s přírodou. V Anglii, po seznámení s americkým Woodcraftem, se anglický jezdecký důstojník lord Robert Stephenson Smyth Baden-Powell rozhodl založit roku 1908, podle svých životních, především válečných, zkušeností, novou organizaci The Boy Scouts. Kládl přitom důraz na vrozené vlohy dětí. Pomocí hry se snažil vštěpovat charakter, fyzickou kondici, smysl pro fair play a usiloval o to dát chlapcům pevnou organizační strukturu. Vytvořil výchovnou metodu, která dodnes nebyla překonána - pomocí povinných a dobrovolných zkoušek a pomocí skautského zákona, který je mravní podstatou skautingu.⁷⁶

Rok po uskutečnění prvního skautského tábora v Anglii zažilo tehdy ještě nové hnutí obrovský rozvoj. Do Anglie cestovalo mnoho pedagogů, aby se přesvědčili o přednostech skautingu. Mezi nimi byl i 35letý profesor žižkovské reálky Antonín Benjamin Svojsík. Navštívil skautské tábory, kde se seznamoval s prvky nového výchovného směru. Z Anglie si přivezl příručku Scouting for boys. Ní inspirován sepsal první skautskou brožuru “Český

⁷⁴ „Skauting je výchova dobrého občana cestou lesní moudrosti“ – Jedna z mnoha definic skautingu, jejichž autorem je R. Baden-Powell (<http://www.skaut.org/skauting.php#a>. [cit. 16-2-11]).

⁷⁵ PECHA,Libor. Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo, Votobia, Olomouc, 1999. ISBN 80-7198-353-5 s. 29

⁷⁶ PECHA,Libor. Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo, Votobia, Olomouc, 1999. ISBN 80-7198-353-5 s.30

skaut” (vychází 1. února 1912). Nedlouho poté založil první skautskou družinu v Čechách a v létě téhož roku uspořádal první skautský tábor, kterého se zúčastnil i Jiří Wolker.

Po úspěchu Svojsíkova oddílu byly zakládány další oddíly po celé republice. Roku 1913 se konal první skautský tábor pod hradem Lipnicí, trval sedm týdnů přes celé letní prázdniny. Svojsíkův oddíl všechny věci naložil na dvoukolák, který vezli až k Lipnici. Touto příhodou se zřejmě Foglar inspiroval, v knize *Hoši od Bobří řeky*. „*Hoši v opuštěné pivovarské zahradě shledávali prkna ze silnějších polorozvitéch beden a z toho všeho pak dělali s Rikitanem vozíky, na kterých pak v létě přepraví věci do Sluneční zátoky.*“⁷⁷ „*A druhý den ráno, když se rozednívalo, rozloučilo se dvanáct statných chlapců s maminkami i s tatínky, opřeli se do ojí vozíků a vyrazili na cestu za dobrodružstvím, jaké snad ještě nikdy neprožil žádný chlapec.*“⁷⁸ Poslední věta v ukázce přímo odkazuje na Svojsíkův první skautský tábor. Následujícího roku Svojsík vydal brožuru *Den v táboře junáků*, která popisuje prožití letní dny. V roce 1914 byl ustanoven spolek Junák – český skaut v Umělecké besedě v Praze, čímž byly dány pevnější organizační základy.

Během první světové války byl rozvoj českého skautingu zastaven. Avšak ihned po válce zažilo skautské hnutí zlaté časy. Okamžitě po vyhlášení samostatného československého státu 28. října 1918 bylo v pohotovosti 300 skautů, kteří se dali plně do služeb Národního výboru v Praze, kde vykonávali práci kurýrů, doručovatelů, spojařů a pořadatelů. 29. října byla u nás jako první na světě zřízena skautská pošta. 7. června 1919 byl založen Svaz junáků – skautů Republiky Československé, náčelníkem byl zvolen A. B. Svojsík. „*Jako odznak si zvolili lilii*“⁷⁹, *symbol světového skautingu, na které je uprostřed bílý štít se psí hlavou. Nakreslil ji Mikoláš Aleš jako znak Psohlavců, chodských strážců hranic. Tato lilie je podložena modrým trojlístkem, symbolem skautek.*“⁸⁰ Postupem času se vedení oddílů začíná různit, vznikají vodácké oddíly, které jsou náročnější nejen svým plaveckým a lodním

⁷⁷ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969, s. 91

⁷⁸ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969, s. 97

⁷⁹ Tři listy lilie znamenají tři body skautského zákona a zároveň tři věkové kategorie: vlče - skaut - rover. Prostřední z listů značí kompasovou střelku, znamená, že skaut jde vždy přímo, neobchází problémy ani těžkosti, zároveň byla lilie považována za symbol čistoty. Hvězdičky na západním a východním listu mají celkem deset cípů - tolik je bodů skautského zákona. Pod lilii je umístěna stuha, prohnutá jako směřující se ústa skauta, s heslem *Bud' připraven*. Drátek visící dolů ze středu stuhy s uzlem dobrého skutku připomíná každodenní povinnost.

⁸⁰ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl*. Liberec : Skauting, 1992, s. 64-66. ISBN 8085421-04-6

výcvikem, ale i důrazem na technickou znalost při stavbě vlastních lodí. Starší skautky a skauti se začínají organizovat v klubech Oldskautů. Jejich program je velmi pestrý. Přes činnost na poli kulturním, společenském a sportovním až po pomoc oddílům jako instruktoři nebo techničtí a tělovýchovní poradci.

Blížila se však druhá světová válka. Nad skautingem v celém světě se začaly stahovat šedé mraky. Celý kulturní svět se dozvěděl, že se našel člověk, který se rozhodl tuto organizaci ve své zemi zakázat. Byl to italský fašistický diktátor Benito Mussolini. Ten se obával, že by tato organizace mohla ohrozit jeho dobovačné plány. Je snadno pochopitelné, že v zákazech pokračovalo Španělsko, Německo a další státy. Na Slovensku se o likvidaci skautů postarala Hlinkova garda. V České republice byla skautská organizace natolik silná, že se s ní počítalo při přípravě obrany naší vlasti.

Mnoho skautských činovníků muselo odjet na práci do Říše. Nacistická okupace však nemohla zlomit víru převážné většiny skautů. Někteří skautští vedoucí a činovníci prchli do zahraničí, kde se organizovali v československých armádách. Doma se zapojovali do odboje, jiní vedli ilegální kluby pod krycími jmény a při různých organizacích - Klub českých turistů, sportovní kluby, čtenářské kluby Mladého hlasatele.

Po únoru 1948 vznikl v Junáku Akční výbor, který měl řídit výchovu junáků do 15 let dle dohod, od nichž bylo poznenáhlu ustupováno. Později byla skautská organizace označována za buržoazní a za takovou, která stojí ve službách podněcovatelů nové války, až nastala úplná likvidace Junáka. Došlo k velkému procesu doprovázeného zatýkáním a soudními procesy se skautskými činovníky. Tato doba představovala pro Jaroslava Foglara velké nebezpečí. I přes vládní zákaz stále pokračoval se svým oddílem v činnosti a riskoval tak smrt. Proto převedl oddíl do patronace Aeroklubu. Tam ovšem dlouho nevydrželi a po roce odešli pod radlickou tělovýchovnou jednotu.⁸¹

V lednu 1968, při pohřbu Čestného náčelníka prof. Bohumila Řeháka, prvně zaznívá junácká hymna, téměř po 20 letech. V dubnu téhož roku byla obnovena činnost ve všech okrscích a oblastech, do nichž se přihlásila většina středisek, v nichž byla roku 1949 násilně přerušena činnost. Po celou dobu existence Junáka od dubna 1968 do září 1970 bylo junácké hnutí podporováno širokou veřejností, podniky a lidosprávou. Po třech měsících existence se

⁸¹ ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, Praha : Euromedia Group, 2007. ISBN 978-80-242-1902-8

o letních prázdninách konaly stovky táborů. Pro děti vycházel časopis Skaut – Junák. Na III. junáckém sněmu byly schváleny stanovy Junáka, které s malými změnami platí i dnes.

V průběhu let 1968-69 nastoupilo do skautského hnutí třináct tisíc činovníků, aby mohli vychovávat a vést vlčata či skauty. V podstatě z ničeho se jim podařilo zorganizovat a připravit 1230 junáckých táborů ve všech koutech republiky, které měly velmi dobrou úroveň. I při této slibně se rozvíjející kariéře byla 15. 9. 1970 činnost Junáka ukončena. Až do roku 1989 museli skautští vůdci a činovníci pořádat schůzky oddílů a družin pod hlavičkami turistických oddílů, Svazarmu, nebo jako volná sdružení.

Kvůli všem zákazům a změnám politických režimů se vývoj českého skautingu velice zpomalil. Porevoluční zájem o dříve zakázanou organizaci velmi brzy polevil. Nastal úbytek stálých členů a nedařilo se oslovit mnoho nových zájemců. V roce 2005 byl kvůli nelehké situaci svolán sněm, na kterém se přijal dokument Charta českého skautingu. Tento dokument vydal podnět k mnoha organizačním změnám, např. genderově smíšené oddíly, moderní výchovné prostředky a přidání nových atraktivních prvků. Podle průzkumu to rozvoji skautingu pomohlo. Odliv členů se zpomalil a v roce 2009 byl zaznamenán přírůstek 1500 členů.⁸²

Jaroslav Foglar byl pravý skaut. Jako skaut se choval za každých podmínek i v dobách, kdy být skautem znamenalo rozsudek smrti. Mnoha chlapcům byl průvodcem na cestě do dospělosti. Svůj osobní život podřídil práci s mládeží a nikdy se neoženil. Sám o sobě prohlásil: *„Mladí muži měli zájem většinou jen o další své vzdělání, o sport, starali se jen sami o sebe a samozřejmě o dívky. Mně stačily – kromě bezvýznamných známostí – jen dvě lásky, které nad to nedopadly moc slavně. Příbuzenstvo a někteří moji přátelé, kteří nikdy nepracovali s mládeží, se mi často divili, proč jsem nezaložil vlastní rodinu místo starostí o cizí děti v oddílu. Snad to ale bylo přáním osudu, který se mnou měl jiné plány... Vždycky jsem také – a to na rozdíl od jiných mladíčků – toužil zůstat chlapcem, nestárnout, žít stále ve světě dětí a mládí. Miloval jsem – a dodnes jsem milovat a obdivovat nepřestal – nadevše tu kouzelnou prchavou dobu lidského žití a čím dále tím více jsem byl rozhodnut upsat se jí na celý život. A čím tato touha vznikla, kde se ve mně vzala? Snad to bylo tím, že můj chlapecký věk, i když neprobíhal ani trochu lehce a ani trochu v nějakém pohodlí, bezpracnosti či*

⁸² Kolektiv autorů. *Skautskou stezkou*. 1.vyd. Praha : Tiskové a Distribuční centrum Junáka, 2001. ISBN 80-86109-60-7

*dokonce v přepychu, zdál se mi – a snad i byl – tak barvitý, mnohotvárný, a já jej prožíval tak citlivě, intenzivně, živelně a s takovým zaujetím, že jsem se přímo děsil myšlenky, až z něho vyrostu, že pak už budu „velký“ a dospělý – a po všem tom barevném Bukovském světě že bude veta. A tak jsem se tomu zuby nehty bránil. Umiňoval jsem si, že zůstanu chlapcem do smrti a že nechci mít nic společného s těmi takzvanými radostmi dospělých lidí, které jsem měl pořád na očích“⁸³. Podobných prohlášení měl Foglar k různým etapám svého života několik. Uveřejňoval je v rádiích, v televizi, v časopisech a také ve své vzpomínkové knize *Život v poklusu*⁸⁴.*

Jak je vidět, skautské hnutí a zejména práce s chlapci mu vynahrazovala manželství. Nemůžeme však říci, že Foglar neměl rodinu, měl totiž velice hezký vztah ke své matce, o kterou se staral do konce jejího života.

4.2. Jaroslav Foglar jako skautský vedoucí

Skautské hnutí provázelo Jaroslava Foglara celý jeho život. Ovlivňovalo jeho chování, činy, vystupování a také jeho knihy. Sám jsem skautským vedoucím a musím podotknout, že je to práce náročná a jen málokdy se dostane člověku ocenění. Náš oddíl je zhruba stejně početný jako ten Foglarův, ale s Jestřábovou Dvojkou se nedá srovnávat. Jeho obětavá práce pro oddíl byla obrovská. Ačkoli měl k ruce několik pomocníků, byl to převážně on, kdo vymýšlel nové hry, připravoval program, staral se o účetnictví, plánoval jak družinové, tak i oddílové schůzky, výpravy a tábory. A mezitím všim si dokázal najít čas i na jednotlivé chlapce.

Pod Foglarovým vedením se ze skautského Druhého oddílu Praha stal oddíl, který byl dáván za vzor všem českým skautům. Nebudu vyjmenovávat všechny soutěže, sportovní akce a další různá klání, kterých se Foglar se svým oddílem zúčastnil, ale díky mé návštěvě v současné klubovně Dvojky, kde jsem viděl mnoho plných krabic s diplomy, medailemi a mnoha dalšími vítěznými trofejami, mohu říci, že s Foglarem Dvojka vyhrála snad každou soutěž či závody. Dalo by se tedy říci, že Foglar byl ctižádnostivý a s chlapci jen cvičil na závody. O vítězství v soutěžích šlo však Foglarovi jen zpočátku a skutečně hochy pilně připravoval na každý závod. Od toho naštěstí po několika letech upustil a na závody už dále

⁸³ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 324. ISBN 978-80-86289-52-6

⁸⁴ FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3. vyd. Praha: Olympia, 2005. ISBN 80-7033-879-2

chlapce netrénoval. Soustředil se především na závody družin, kde proti sobě soupeřily chlapci z jeho oddílu. „*A potom začal Tapin vysvětlovat hru, která byla připravena pro dnešní odpoledne. „ Bude to mezidružinový závod ve znalostech, dovednostech, bystrosti a rychlosti,“ pravil.*“⁸⁵ Přesto se soutěží zúčastňovali a vyhrávali. To způsobovaly Foglarovy výchovné metody, o kterých jsem se již zmiňoval.

4.3. Foglarovy vlastnosti

Spravedlnost byla další z Foglarových příkladných vlastností. Každá hra má svá pravidla, a pokud se nedodržují nebo přímo porušují, ztrácí hra své kouzlo a mění se v chaos. Toho si byl Foglar velice dobře vědom a až úzkostlivě dbal na přesné plnění pravidel. Jeho svěřenci na to byli zvyklí, neboť kdo nedokázal pravidla dodržovat, nepatřil do oddílu a neprošel ani zkušební lhůtou. Foglarova spravedlnost byla někdy i tvrdá. Platilo, že kdo třikrát nepřijde na schůzku bez řádné omluvy, bude automaticky vyškrtnut. Foglar, sám svému oddílu velice oddaný, prosazoval Dvojku na prvním místě. Nechápal, že někteří chlapci mají i jiné zájmy než je skaut.⁸⁶

Vůdcovský úděl. O obrovském nasazení, které Foglar oddílu věnoval, jsem se již zmiňoval. Díky dlouhodobé práci s chlapci Foglar výborně rozuměl chlapecké duši. Ale opravdu jen chlapecké. Věk, na který se specializoval, byl od jedenácti do patnácti let. Mladší chlapce přijímal jen výjimečně, starší většinou odešli sami, nebo byli vyhozeni. Zní to tvrdě, ale ve většině případů to bylo potřeba. Chlapci starší patnácti let byli v období, kdy sami všechno vědí nejlépe, a vzdor proti autoritám pro ně byl samozřejmostí. Měli pocit, že Foglar dostatečně nerozvíjel všechny jejich schopnosti a nenaplnoval jejich očekávání. Také program oddílu byl tvořen pro mladší chlapce a starší už nebavil. Starší byli v oddíle vítáni, jen pokud Foglarovi pomáhali s vedením, a to ještě jen v tom případě, když Foglara na slovo poslouchali.

Zde uvádím příklad, kdy byl starší chlapec, tehdy Foglarův pomocník, písemně pokárán: „*Napsal jsem Ti těch dopisů už několik, ale vždy jsem je zničil a některé jsem v rozmrzení nad celým tím problémem ani nedokončil. Tvoje prudké a někdy vyložené nepřátelské reagování na každou mou – byť i co nejšetrněji pronesenou – poznámku*

⁸⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Devadesátka pokračuje*. Olympia, Praha, 1969, 1. vyd. s. 29

⁸⁶ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

nesouhlasu s některým Tvým počínáním způsobilo, že jsem ve snaze po klidu a míru raději přestal se všemi náznaky své nespokojenosti s některou tvou činností a že se mi tím spíše nechtělo do toho zamýšleného a slíbeného dopisu. Občas se mně také zdálo, že situace se trochu lepší – a tak jsem své dopisy zahazoval a nedokončoval tím ochotněji – ale vzápětí vždy přišlo nové rozčarování, zklamání, často trpčící všech předchozích. Je tedy opravdu na čase vše si upřímně říci.... Resumé všeho, co od Tebe chci, je asi toto: Větší spolupráce se mnou, nepotírat moji autoritu, stát se mnou a ne proti mně, nezískávat si hochy, oprostít se od „výjimečných“ přátelství a informovat mne vždy předem o svých plánech k oddílové činnosti.“⁸⁷

Foglar měl však i záporné vlastnosti, byl částečně sobecký. V žádném případě mu nechci odpírat zásluhy, ale pravdou je, že pokud cítil ohrožení svého vůdcovského postavení, neváhal chlapci poslat lístek, ve kterém dotyčného žádal, aby odešel. V roce 1984 byl Foglar naposledy vůdcem na táboře a o tři roky později definitivně předal vedoucí pozici mladším spolupracovníkům. Ačkoli se již aktivně neúčastnil výprav, dál vedl Dvojku na dálku, tak jak to uměl jen on, pomocí dopisů.

Odvaha byla dalším z charakterových rysů, který Foglarovi rozhodně nechyběl. Před druhou světovou válkou otiskl v oddílovém časopisu Čigoligo svolání, které bylo čteno k příležitosti oslav 25 let od založení Dvojky (13. května 1938). „*Jsem československý skaut. Jsem novým typem hochů, mladého občana republiky, uvědomělého a ukázněného. Jsem jeden z tisíců nových hochů, kteří pracují pro zdokonalení sama sebe a pro užitek celku. Vyrůstu v muže, poctivého a přímého. Tisíce a tisíce hochů vyrůstá tak ze skautských košil a širáků se mnou. Vyrůsteme včas! VYROSTEME VČAS! Budeme všichni muži čistí, silní a dobří. Ale budeme vědět co s puškou, až toho bude třeba!*“⁸⁸ Takováto plamená slova se Foglar nebál otisknout v době již prosycené strachem kolující republikou.

Další z mnoha důkazů jeho odvahy je jeho nyní již legendární „vloupání“ do vlastní klubovny během druhé světové války. Foglar miloval oddílové písemnosti a nemohl se smířit s tím, že drahocenné kroniky (těch si z oddílových písemností vážil nejvíce) leží v zapečetěné klubovně, kde je mohly rozkousat myši a poškodit vlhkost. S několika chlapci z oddílu proto uspořádal záchrannou akci, při které hoši večer hlídali ulici, a on sám se proplížil do

⁸⁷ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 98-101. ISBN 978-80-86289-52-6

⁸⁸ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 103. ISBN 978-80-86289-52-6

klubovny, odlepil tajně pečeť a věci odnesl. Do roku 1944 měl kroniky schovány u sebe ve sklepech, poté je svěřil jiným členům oddílu. Tuto scénu později vylíčil v jedné kapitole knihy *Strach nad Bobří řekou*. Nechci Foglarovu odvahu ukazovat jen na těchto několika statečných činech. Je třeba si uvědomit, kolik odvahy je potřeba pro zrealizování tábora, jež vyžaduje obrovské množství zodpovědnosti, která se na vedoucího přenesla vždy, když plánuje tak dlouhodobou a organizačně náročnou akci. Vždyť byl právně odpovědný za 30 – 40 chlapců na dobu často delší než měsíc! A to několikrát i za hranicemi!

Obrovskou odvahu prokázal Foglar během období, kdy byl sledován a vyslýchán StB. Častokrát byl volán k výslechu, nebo musel chodit s vyšetřovatelem několik hodin centrem Prahy. Jakmile Foglara někdo pozdravil, chtěl vyšetřovatel vědět, kdo to je. Foglar však nikdy nic podstatného neprozradil. S StB se podařilo Foglarovi skoncovat až poté, co se téměř nervově zhroutil při sledování bývalého kolegy z redakce Mladého hlasatele dr. Karla Bureše a zároveň agenta StB. Foglar ani v nejmenším netušil, že se jedná o agenta, a tak svému přidělenému dohlížiteli napsal, že „*B. činí dojem zcela spokojeného člověka, agilního pracovníka, jemuž je jeho práce na poli sportu vším.*“⁸⁹. Po několika týdnech je za Burešem vyslán znovu. To už Foglar psychicky nezvládl a 3. března 1956 napsal dopis svému dohlížiteli: „*Soudruhu Dvořáku, minulý čtvrtek jsem čekal podle úmluvy na našem místě, ale nedostavil jste se. Včera jsem Vás volal, nezastihl jsem Vás však v kanceláři. U B. jsem s věcí předchozí čtvrtek byl, přijala mne ale jen jeho paní, on ležel - spal – měl chřipku (nebo snad zápal plic). Paní nechtěla, aby byl rušen. Ten úkol ještě dokončím, také tu záležitost venkovskou, za každou cenu. Podám Vám pak zprávu. Další věci však prosím Vás pro mne nechystejte, jsem nervově nemocen, zdrcen i vyhlídkami na dvě bolestivé operace – a lékař specialista ve zdravotním středisku mne důtklivě varuje před jakýmkoliv rozechvěním atd., jinak nastane u mne úplné zhroucení s dlouhou pracovní neschopností...*“⁹⁰ Naštěstí pro Foglara to opravdu fungovalo a o několik týdnů později, 17. dubna, StB uzavřela Foglarův spis a další úkoly mu již nedali. Vyšetřovatelům zřejmě došlo, že je jim Foglar k ničemu. V seznamech StB na ministerstvu vnitra lze skutečně najít Jaroslava Foglara pod krycím jménem Šípek a jako agenta a tajného spolupracovníka. Myslím však, že je jasné, že Foglar se svým myšlením nemohl být nikdy agentem, kterého StB potřebovala.

⁸⁹ ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, Praha : Euromedia Group, 2007, s. 272. ISBN 978-80-242-1902-8

⁹⁰ Tamtéž, s. 272-273

Jaroslav Foglar měl ještě další chvályhodné vlastnosti, které ke správnému skautovi patří. Byl neskutečně pracovitý, vytrvalý, cílevědomý, svědomitý a odpovědný. Jelikož to byl také jen člověk, měl i pár špatných vlastností. Jedna z nich byla náladovost. Velice špatně snášel kritiku svých her a výprav a nelibě nesl, když se v oddíle vytvářely skupinky, které se bavily jen mezi sebou. Foglara vždy zamrzelo, když se na výpravě pár chlapců odpojilo od hlavní skupinky a vytvořilo skupinu vlastní, přál si totiž oddíl jako z jeho knih, kde všichni drželi pospolu. Ukázka z knihy *Pod junáckou vlajkou* kde novopečený člen Mirek poznává atmosféru skautského oddílu. „*Povšiml si, že debata nikdy nezaběhla do hádky, ani že hoši nepoužívali hrubých, nebo snad dokonce sprostých slov. Za opatrnost v řeči, jakási skoro až uhlazenost nebyla jen výsadou Jelení družiny. Všichni hoši byli takoví!*“⁹¹ Další ukázka znázorňuje ideální chování chlapců ve fikčním světě. „*Družiny závodily mezi sebou ve všem možném a byly to často velké boje. Ale i přesto byli hoši samozřejmě k sobě kamarádští, slušní, výsledky zápasů je nikdy neznepřátelily. Každý bojoval pro úspěch své družiny, protože k ní patřil, její úspěch byl tedy i jeho úspěchem. Ale nikdy ani slůvkem neublížil členu družiny jiné, ani se o ostatních družinách nevyjadřoval posměšně nebo snad dokonce nepřátelsky. Nesportovní a nekamarádské chování zde prostě nebylo možné.*“⁹² To jsou jen jedny z mnoha ukázek výchovné funkce kolektivu.

Další Foglarovou špatnou vlastností byla přecitlivělost. Tu se snažil před chlapci z oddílu krotit, stačilo však nevhodné slůvko, jež komukoli uklouzlo, a Foglara to hned ranilo. Pokud byl momentálně s oddílem, tak na chvíli odešel, aby se uklidnil, ale doma občas vybuchl vzteky: „*Dopoledne jdu pro vajíčka, ale zapomněl jsem doma peníze. Zruším a doma chci tašku rozervat. Pumík mně v tom ovšem zabrání.*“ „*Doma mě Pumík*⁹³ *hecuje kvůli obleku atd. Rozvzteklil jsem se a kopám do kola, rozbil jsem asi dva dráty*“⁹⁴

Žárlivost je také jednou z Foglarových vlastností. Nežárlil však na ženy, žárlil na kolegy spisovatele. Stále chtěl být nejlepším mezi autory pro mládež a nelibě nesl, když někdo jiný psal o skautské tematice. Velmi ho zneklidnilo, když se dočetl, že některý jiný autor používá téma či prostředky, se kterými Foglar přišel první. Neváhal dokonce stěžovat si

⁹¹ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s. 35.

⁹² FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s. 55.

⁹³ Pumík byla přezdívka, kterou dal Foglar své mamince. (ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, Praha : Euromedia Group, 2007. ISBN 978-80-242-1902-8)

⁹⁴ Tamtéž, s. 252

u nakladatele, v tisku či přímo autorovi samotnému. Tato žárlivost v něm pravděpodobně nebyla od jeho spisovatelských počátků, nýbrž až v pozdějších letech.

Další z Foglarových špatných vlastností byl sklon k autoritářství, o němž jsem se již zmiňoval. Ačkoli měl vedle sebe pomocníky, nikoho neuznával jako sobě rovného. A když se to dotyčnému nelíbilo, musel odejít.

Foglar měl velice zvláštní vztah k minulosti. To však k záporným vlastnostem počítat nebudeme, neboť kdyby takový nebyl, nevěnoval by celý život skautingu. Měl nejraději chlapecké období do patnácti let. Díky práci s dětmi tohoto věku se sám cítil mladý. Proto vždy tak těžce snášel odchod chlapců z oddílu, neboť viděl jejich dospívání a lépe než oni si uvědomoval, o co přicházejí. Vždyť sám o sobě napsal, že si navždy přeje zůstat chlapcem! Tuto skutečnost si plně uvědomoval už ve svých sedmnácti letech, kdy v únoru 1925 zapsal do oddílové kroniky: „*Údolí mládí! Divné to jméno! Proč jsme je tak nazvali? Umírá v něm vždy tak krásně den, červeným pláčem loučí se s námi... a nám je jaksi teskně u srdce, když si vzpomenu, že zítra právě tak rudě vzejde nový den, ale nám se ten starý nevrátí..., z našeho Mládí je pryč, vyškrtnut... Jen vzpomínka barevná zůstane, která bledne – ztrácí se – až zmizí jak jarní pára.*“⁹⁵ Celým jeho životem se nesou občasně vzdechy nad dobami minulými, které nelze vrátit. Snad proto měl v takové oblibě psané slovo, protože četbou kronik si mohl připomenout, co se dělo před 40 lety.

4.4. Charakteristika Jaroslava Foglara z kronik

Foglar měl velmi hluboký citový vztah k oddílovým kronikám. Při prohlížení jeho kronik na mne velice zapůsobilo, s jakou pečlivostí a láskou byly vedeny. Každý zápis je označen přesnou datací, pravidelně se střídají zápisy z družinových a oddílových schůzek, zajímavé informace jsou doplněny kresbami nebo fotografiemi, nejsou opomíjeny ani na první pohled nepodstatná sdělení. I ty nejstarší kroniky (oddíl má v současnosti ve svém vlastnictví nejstarší kroniku z let 1986-1987, starší jsou uloženy v památníku národního písemnictví) jsou ve velmi dobrém stavu. V žádné nejsou oslí uši, ohnuté či dokonce roztržené stránky. Do rukou se mi bohužel dostaly pouze kroniky z doby, kdy Foglar prožíval v oddílu poslední vůdcovská léta, už nejezdil na tábory a spíše než vůdcem stojícím v popředí Dvojky se stával rádcem v pozadí, i když to byl proces velmi pozvolný.

⁹⁵ ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, Praha : Euromedia Group, 2007, s. 255. ISBN 978-80-242-1902-8

Zmíněný vztah Foglara k pamětním knihám potvrzuje zápis v jedné z kronik: „*Dnes nemám kroniku za minulou oddílovku, ale nikdo se po ní nepídí, a tak si potvrzují, že kronika má, nebo bude mít význam spíše až pro pozdější oddílové generace – a z těch zase ještě jen pro výjimečné typy chlapců, kteří se pachtí po dávných příhodách oddílu.*“⁹⁶

I v pozdějších kronikách se Foglar angažoval, kde se dalo. Sice již nepořizoval záznamy z výprav, ale každá oddílová schůzka pod jeho vedením měla svůj zápis, do kronik jsou též vleповány novinové výstřižky o Foglarovi, nacházejí se tam jeho fotografie a alespoň částečně je tam zastoupena i Foglarova korespondence. Záznam z družinové schůzky pokrývá většinou jednu stranu A4 a do kroniky je vlepen, protože je psán na stroji. Vypozoroval jsem, že tyto zápisy mají svou strukturu. V úvodu je zhodnocena minulé akce bez detailního vypisování jmen. V druhé části najdeme komentáře k činnosti na schůzce prokládané Foglarovými připomínkami, pochvalami, ale i kritikou. Ve třetí části Foglar zveřejňuje své názory, náměty k zamyšlení a často vzpomíná na doby minulé. Poslední čtvrtá část je věnována docházce a bodování.

V těch částech kronik, které Foglar sám nepsal, vidíme jen velmi málo zmínek o něm, a pokud tam jsou, tak jen krátké, stručné a emočně nezbarvené. Zápisy, které psal Foglar, naopak emocemi překypují. Během přečtení několika prvních řádků v zápise je čtenáři ihned jasné, jak se Foglar při psaní cítil.

Během celého působení v oddíle Foglar jen málokdy váhal s vyslovením vlastního názoru, proto je například i poznámka o absenci komentována alespoň jednou větou: „*Po dlouhé době se ukázal MIKI, byl na Škole v přírodě*“⁹⁷ „*Na oddílovky už nechodí Standa, ten skoro ani na neděle, dále tu není nováček Ivo, Mýval je nemocen, Vevera je na škole v přírodě, chybí též bráškové Armi a Filip.*“⁹⁸. Jak je vidět, pro Foglara byla docházka důležitá a velmi si potrpěl na tom, aby byly absence omluveny.

Foglarův osobitý humor, na stránkách kronik velmi zřetelný, je pro pochopení často komplikovaný. Foglar je často ironický až sarkastický, a čtenář těžko rozpoznává, kdy je něco myšleno vážně a kdy naopak humorně. Uvedu krátkou ukázkou jeho humoru: „*Simovi se*

⁹⁶ Kronika 2. Skautského oddílu Praha z let 1986-1987, s. 36, dat. 21. února 1986. Uloženo ve skautské klubovně Druhého oddílu Praha, pevná vazba, nefoliováno.

⁹⁷ Kronika 2. Skautského oddílu Praha z let 1986-1987, s. 45, dat. 17. 7. 1986. Uloženo ve skautské klubovně Druhého oddílu Praha, pevná vazba, nefoliováno.

⁹⁸ Tamtéž, s. 110, dat. 5. 12. 1986.

*podářilo vymáčknot okno na družinovce, takže ho bude muset zasklít, což se mu asi sotva podáří, protože to by při tom asi musel přestat cumlat paleček, jeho nevyhláčetelný zlozvyk!!*⁹⁹ a ukázku vážné poznámky: „...a ted' dělá žlutá družina náborové letáčky do škol. A zase, proč mi to alespoň neřeknou!“¹⁰⁰ Po přečtení několika stran a důkladném bádání jsem si všiml, že humorně myšlené poznámky jsou zakončeny dvěma vykřičníky, zatímco ty vážné pouze jedním. Dále používá mezery jako součást interpunkce.

Výtkami a pochvalami se to v kronikách jen hemží. Podle těchto poznámek jsem si byl schopen utvořit obrázek o tom, jak kdo přidělával Foglarovi radosti i starosti. Při vypisování jmen káraných a jmen chválených chlapců, jsem zjistil, že kdo byl na jedné schůzce chválen, na druhé byl většinou napomínán a naopak. Snažil se snad Foglar touto formou chlapce motivovat? Podařilo se mi vyzkoumat, že chlapci, kterých se to týkalo, byli v dorosteneckém věku, kdy se chování mění velmi rychle, takže je možné, že se po výtce snažili být lepšími a po pochvale naopak zpychli. Ovšem je to jen má domněnka.

O událostech, které se týkaly přímo Foglara, se toho z dostupných kronik příliš vyhledat nedá. Jen občas se tu vyskytuje poznámka o vydané či chystané knize, autogramiádě nebo o chystaných besedách. Podle mého názoru to není kvůli Foglarově skromnosti, protože na svoji spisovatelskou kariéru byl velmi hrdý, ale spíše kvůli jeho názoru, že do kroniky patří spíše oddílové zápisky než soukromé.

⁹⁹ Tamtéž, s. 119, dat. 12. 12. 1986

¹⁰⁰ Kronika 2. Skautského oddílu Praha z let 1986-1987, s. 143, dat. 23. 1. 1987. Uloženo ve skautské klubovně Druhého oddílu Praha, pevná vazba, nefoliováno.

V. Postava jako základ fikčního světa

Foglarovy fikční světy patří ke kategorii možných. Všechny přírodní zákony mají stejnou platnost jako v reálném životě. Oproti tomu z textu vyčnívají postavy.

5.1. Rikitan

Foglar své alter ego promítal ve svých knihách do postav vůdců. Nejznámějším Foglarovým vedoucím je Rikitan z knih *Hoši od Bobří řeky* a *Strach nad Bobří řekou*.¹⁰¹ V této knize je použit vševědoucí vyprávěč, který nejen popisuje, co se děje, ale i to, co si postavy myslí, co prožívají a jak to prožívají. Tento postup velmi usnadňuje chápání textu a čtenář má realistický prožitek. „*Cestou byli velmi rozveseleni, zejména Vilík byl v dobré náladě a živě vykládal poslední příhody ze své třídy. A najednou – najednou – sám neví, jak se to mohlo stát – vběhlo mu do úst slovo, takové ošklivé jedno slovo, které nevyпустиł z úst od té doby, kdy se stal Hochem od Bobří řeky.*“¹⁰² Tento vedoucí je studentem lékařství¹⁰³ a s pomocí dvou chlapců založí spolek Hoši od Bobří řeky. Tato postava není nijak zvlášť charakterově vylíčena, čtenáři se proto zdá, že je bezchybný. Je odvážný, silný, mrštný, obětavý a disciplinovaný. Nikde nejsou zmínky o špatných vlastnostech a činech, což jen umocňuje příznivý čtenářův dojem. Díky relativně nízkému věku je Rikitan pro chlapce dokonalým vzorem, který je plný nadšení, ochoty a příkladného chování. Pokud srovnám Rikitana s Foglarem, tak výše zmíněnými vlastnostmi disponuje i Rikitanova živá předloha, Foglar. Podařilo se mi ovšem zjistit pár nesrovnalostí. Jak jsem se již výše zmínil, byl Foglar mužem psaného slova. Místo výtky či pochvaly řečené z očí do očí upřednostňoval formu písemného pokárání.¹⁰⁴ Rikitan se nebál říci chlapcům svůj názor na ně přímo. „*Pozoruj vás, hoši, od rána do večera a při každé příležitosti. Znáám vás, myslím, mnohem lépe než doma vaše maminky a tatínkové. Víím o vašich špatných stránkách a chybách a snažím se vyléčit vás z nich. Podaří se mi to, když mi vy pomůžete. U Vilíka a Jirky se mi to již zdařilo. Za celou tu dobu, co jsme zde, nemohl jsem jim vytknout nic, co by se nehodilo pro Hochy od Bobří*

¹⁰¹ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Brno : Blok, 1969

¹⁰² FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Brno : Blok, 1969, s. 84

¹⁰³ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Brno : Blok, 1969

¹⁰⁴ Kapitoly 3.5.2., 3.5.8. a 3.5.9.

řeky.“¹⁰⁵ Foglar nebyl zvyklý promlouvat k chlapcům přímo, a tak si to zřejmě kompenzuje v postavě Rikitana.

5.2. Tapin

Tapin je vůdcem Devadesátky, skautského oddílu dvou Foglarových knih. Jde o knihy: *Pod junáckou vlajkou*¹⁰⁶ a *Devadesátka pokračuje*¹⁰⁷. V knize *Pod junáckou vlajkou* nalezneme ideální příklad napraveného hříšníka. Ačkoli hlavní hrdina Mirek Trojan vstupuje do skautského oddílu se zlým úmyslem zcizit stan, je nenásilnou formou nátlaku přeměněn na skautský chlapecký ideál. To je dokonalým příkladem mého tvrzení, že Foglar preferoval výchovu celého kolektivu nad přímou výchovou jedince. „Zato si uvědomil, že tito chlapci jsou nějak jiní, než jaké znal ve škole nebo v partě. Chovali se k sobě přátelsky, nepadlo zde jediné hrubé slovo a nadávka.“¹⁰⁸ Ani v jedné z knih není zmínka o Tapinově věku, z kontextu však usuzuji, že se jedná o mladého muže od třiceti do čtyřiceti let. „Letošního jara tomu bylo přesně jedenáct let, kdy to vlastně všechno začalo. Byl jsem novopečený vedoucí v Devadesátce, kterou jsem převzal po svém předchůdci Ryšavém bobru.“¹⁰⁹ Z tohoto citátu vyčteme, že v době, do které je příběh zasazen, byl Tapin o jedenáct let starší než na počátku. Ze své skautské praxe vím, že jen málo samostatných vedoucích je mladších dvaceti let. Na rozdíl od Rikitana má Tapin na počátku děje již fungující oddíl se zaběhlými pravidly. Na čtenáře působí dojmem duševně vyzrálého, zodpovědného a autoritativního vedoucího, který má mnohé zkušenosti s vedením oddílu. Jako u Rikitana zde není vykreslen charakter, nejsou ani zmíněny špatné vlastnosti. Díky tomu jde opět o postavu hodnou následování. Kromě záměrného vypuštění špatných vlastností, což je pro Foglara typické, je Tapin přímým obrazem Jaroslava Foglara.

¹⁰⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Brno : Blok,1969, s. 148-149

¹⁰⁶ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969

¹⁰⁷ FOGLAR, Jaroslav. *Devadesátka pokračuje*. Praha : Olympia,1969

¹⁰⁸ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia,1969, s. 18

¹⁰⁹ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia,1969, s. 39. = viz výše!

5.3. Sali

Sali je vedoucím skautského oddílu v knize *Boj o první místo*¹¹⁰. Tento oddíl není v knize pojmenovaný. Tento vedoucí zde nemá příliš velkou úlohu. Hlavní hrdina sám hledá cestu k seberealizaci a není proto zapotřebí postavy silného vedoucího, který by chlapce inicioval do skautského oddílu. Proto je záměrně zmíněn jen letmo a jeho Popis Saliho se omezuje jen na krátkou větu: „*Sali byl mladý muž s pevným a jistým pohledem.*“¹¹¹ Jako v předešlých případech je i tato literární postava nevykreslena a na čtenáře působí dojmem dokonalosti. Zde je hlavní hrdina Petr Solnar pomocí skautského hnutí usměrněn na správnou cestu sebepoznání a seberealizace, na které se již sám nacházel.

5.4. Jestřáb

Úplně jiné Foglarovo alter ego se nachází v humorně laděné knize *Nováček Bubáček píše deník*¹¹². Na vysvětlenou zde cituji Foglarem psaný úvod této knihy: „*U nás v oddíle je pořád plno legrace, smích se ozývá v klubovně i na výpravách, nemluvě už ani o táboře. Nemůže nám pokazit dobrou náladu nic, ani když nám venku prší za krk, nebo nám ujede vlak, či se nám stane cokoli nemilého. Smích a vtip je vždy první záplatou na každou svízel a nepohodu. A z tohoto oddílového legračení se zrodila i figurka Nováčka Bubáčka. Prvopočátek této postavičky byl v kterémsi našem chlapci, který se vyznačoval různými neúmyslnými kousky, jež vzbuzovali vždy salvy smíchu.*“¹¹³ V této knize vystupuje jako skautský vedoucí Jestřáb. To byla Foglarova skautská přezdívka. Na rozdíl od ostatních knižních vůdců je tato postava vykreslena především negativně. Na Jestřába je zde nahlíženo pohledem nešikovného a ne příliš bystrého chlapce, který díky své jednoduchosti působí tomuto vedoucímu značné starosti. Ten ovšem také není dokonalým vzorem hodným uctívání: „*Ale Jestřáb, který zbožňuje jen Valdaufa a jeho dechovku, klasifikoval můj zpěv jako řvaní paviána, napařil mně almaru a svedl na mne i rozbité sklo na budíku. To prý prasklo při tom*

¹¹⁰ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Olympia, 1995, ISBN 80-7033-348-0

¹¹¹ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Olympia, 1995, s. 55. ISBN 80-7033-348-0

¹¹² FOGLAR, Jaroslav. *Nováček Bubáček si píše deník*, Mladá Boleslav : ŠEBEK & POSPÍŠIL, 1990. ISBN 80-85210-00-2

¹¹³ FOGLAR, Jaroslav. *Nováček Bubáček si píše deník*, Mladá Boleslav : ŠEBEK & POSPÍŠIL, 1990, s. 9. ISBN 80-85210-00-2

řevu!“¹¹⁴ V knize působí Jestřáb dojmem nerudným a nepříjemným, což je způsobeno pozicí vypravěče, který se stylizuje do postavy ztřeštěného Bubáčka.

5.5. *Chlapci iniciátoři*

Zvláštností Foglarových knih z prostředí skautingu je to, že hlavní hrdina je na začátku morálně slabý a psychicky neustálený. To se ovšem mění po příchodu do oddílu, kde si velmi záhy, prakticky ihned, nalezne kamaráda, jež mu slouží jako vzor hodný následování a zároveň je to iniciátor skautského hnutí. Takový chlapec je morálně čistý, zásadový a je možné ho považovat za skautský ideál. „Dovedl by Mirek tak kamarádit s Jiřím jako Skukům s Lád'ou? Jiří je jistě takový druhý Lád'a Velebil. V oddíle se vždycky objeví takový chlapík, vzpruha a příklad pro ostatní.“¹¹⁵ „Kdo se mohl dozvědět, že ten nebo ten hoch přišel pozdě na schůzku? A přece Viktor docházku vždy přesně a poctivě zapsal na zvláštní list, jemuž se říkalo družinové hlášení.“¹¹⁶ Z těchto citací plyne, že se Foglar promítal nejen do postav dospělých vedoucích, ale i do postav těchto chlapeckých vzorů. Ti jsou na rozdíl od dospělých vůdců charakterově vykresleni důkladně.

5.6. *Předlohy a projekce*

„Aletické podmínky přirozeného světa určují povahu všech entit světa, zejména povahu jeho osob. Fikční osoby přirozeného světa jsou možné protějšky lidských bytostí, jejich vlastností a akční schopnosti jsou fikční projekce atributů aktuálních osob.“¹¹⁷ Když psal Jaroslav Foglar ve svých knihách o skautském oddílu, byl mu vzorem jeho vlastní oddíl Dvojka. Postavy jeho hlavních hrdinů měly často předlohu v chlapcích, jež Foglar vedl. Příkladem je vedlejší postava Jarda Velebil z knihy *Pod junáckou vlajkou*. Ve Foglarově oddílu skutečně byl chlapec, který se jmenoval Jarda Velebil. Bohužel se mi nepodařilo zjistit, zda byl i ve skutečnosti tak příkladný jako v knize.

Stejně tak, jako používal skutečné chlapce jako předlohy pro své knižní hochy, použil i sebe. Postavy jeho knižních vůdců jsou částečnou projekcí autorova alter ega. Tyto postavy nebyly záměrně příliš charakterizovány, kromě několika málo vět se čtenář o vedoucích

¹¹⁴ FOGLAR, Jaroslav. *Nováček Bubáček si píše deník*, Mladá Boleslav : ŠEBEK & POSPÍŠIL, 1990, s. 30. ISBN 80-85210-00-2 = viz výše!

¹¹⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s. 47

¹¹⁶ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Olympia, 1995, s. 61. ISBN 80-7033-348-0

¹¹⁷ DOLEŽEL, Lubomír. 2003. *Heterocosmica*. Fikce a možné světy. Praha, 2003. ISBN 80-246-0735-2. s. 123

nedozví téměř nic. Tomu odpovídá i autorův literární styl, kde vševědoucí vyprávěč rozebírá myšlenky a pocity chlapců, zatímco u vedoucích pouze popisuje jejich akce a reakce. „*Ale Mirkovi v duši zněly dále zpívající splavy Vydří říčky, viděl stále tichá místa jejích tmavých tůní mezi plochými balvany vyhrátými od slunce. A bylo mu těžce. V té srpnové osamělosti se mu zdálo nemožné, aby se Devadesátka po měsíci nečinnosti mohla ještě vzchopit k novému životu, zase tak krásnému, rušnému a radostnému, jaký zažil, když do Devadesátky vstoupil.*“¹¹⁸ „*Jiřík se často přistihl, jak mu celé hodiny zvučí v podvědomí Píseň úplňku. Ale kdykoliv si myslil, že přišel na nějaký úryvek z jejího nápěvu, a chtěl jej honem zapískat, vždy to dopadlo žalostně. Myslí na Royův příběh a v duchu si namlouval, že on sám je Royem, silným dovedným a dobrým.*“¹¹⁹ „*Těšila ho pozornost hochů a chvála jeho výkonu, a přece, když o jeho vítězství mluvili, bylo mu to velmi nepříjemné. Nikdy totiž nevěděl, jak se má přitom tvářit. Měl obavy, aby si hoši nemysleli, že je pyšný.*“¹²⁰ Toto byly příklady toho, jak vševědoucí vyprávěč detailně popisuje nejen jednání, ale i pocity a prožitky chlapců. Jejich postavy jsou dopodrobna vykresleny, aby se s nimi čtenář mohl ztotožnit.

Naopak postavy vůdců, kterým byl Foglar sám předobrazem, jsou záměrně nevykreslené, na čtenáře tak působí dojmem jakési vševědounosti a stávají se dokonalými a bezchybnými. „*Až Rikitan zase promluvil: „K té písni se váže jeden skvostný příběh. Příběh o chlapci, který byl tak starý jako vy a jenž žil životem, jakým by měli žít všichni chlapci na světě, aby se z nich stali silní a pevní muži*“¹²¹ Vyprávěč se nijak nezmiňuje o pocitech vedoucího, jeho úlohou je chlapce navést na správnou cestu, po které se dále musí ubírat sami. Pokud je tento úryvek vyňat z kontextu, jeví se téměř chladně a neosobně. V kontextu však působí zcela patřičně a především mladší čtenář ho vnímá velmi pozitivně. Příkladem tohoto mého tvrzení je další úryvek: „*Jsi upřímný chlapec*“, řekl Tapin. „*Nevyčítám ti tvůj důvod, pro který jsi k nám šel. Ovládalo tě zlo a to za tebe i mluvilo a jednalo. Může nás jen tím více těšit, že jsme to byli právě my v Devadesátce, kteří ti – nevědomky – podali pomocnou ruku a zachránili tě před špatností. Nezlobím se na tebe Mirku! Ne! Pokazil bych jen to, co bylo napraveno. A slib dnes večer budeš skládat! Neodvolám to!*“¹²² Z této ukázky přímo číší

¹¹⁸ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s. 147

¹¹⁹ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Brno : Blok, 1969, s. 68

¹²⁰ FOGLAR, Jaroslav. *Přístav volá*. Praha : Olympia, 1991, ISBN 80-7033-117-8 s. 52

¹²¹ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Brno : Blok, 1969, s. 43

¹²² FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s. 142

vzor a příklad, který by měl každý napodobovat. Dále se však děj točí pouze kolem Mirka, nikde není ani zmínka o pocitech Tapinových, zda byl potěšen chlapcovou upřímností nebo sebeméně rozčilen. „*Pak se přihnál Bublínek a Sali mu řekl: „Jedna z mnoha dobrých vlastností junáka je přesnost. Ty se však o ni nesnažíš, i když se chceš za Junáka pokládat.“ Bublínek se zarazil a zčervenal. Petr si vryl Saliho slova do paměti. Umínil si, že se ani jednou neopozdí a že vždy přijde včas.*“¹²³ Opět emočně a pocitově nezabarvené sdělení, které však, jak měl Foglar ve zvyku, působí iniciačně.

Foglarovi byla často vytýkána nerealističnost jeho postav. Kritici viděli pouze mechanický otisk dřeva, nesnažily se na Foglarových knihách vidět to, co na nich viděla mládež. To se netýkalo jen chlapeckých hrdinů, ale i jejich vůdců. Nejedni hoch či dívka vstoupili do skautského hnutí po přečtení Foglarových knih. Jejich iniciační význam byl, a do jisté míry stále je, značný. Neplatilo to jen pro mládež, ale i pro mnoho vedoucích, kteří chtěli být takovými jako Rikitan. Neuvědomovali si, že ačkoli byl Rikitan v knize mladík do 25 let, měl zkušenosti živého Rikitana, tedy Foglara.

5.7. Foglarovy fikční světy

Všechny Foglarovi knihy se odehrávají v přirozeném fikčním světě¹²⁴. Aletická omezení zde zcela odpovídají reálnému světu. Veškeré fyzikální zákony jsou platné. „*Mirek zvedl ze země kámen a hodil jej do močálu. Dopadl na zelenou plochu s dutým úderem a za chvíli zvolna propadl do zelenavého bahna.*“¹²⁵

Deontická omezení jsou přítomna ve všech Foglarových dílech. Nemusí být přímo součástí textu, ale každý text doprovází v pozadí. Například můžeme uvést skautský zákon. Dále různá omezení v rámci jednotlivých skupin: „*U nás v Devadesátce máme plno všelijakých zvyklostí, tradičních přísloví a nepsaných zákonů...*“¹²⁶ Nositeli těchto norem jsou nejčastěji vedoucí, nebo dřívější členové kolektivu. V některých dílech jsou použity i subjektivní normy, jedná se především o knihy, ve kterých není žádná velká instituce, například *Přístav volá*, ve kterém jde o výše zmíněný Modrý život. Porušení norem vede k potrestání. Většinou se jedná o potrestání slovní. „*Drobeček si vzpomněl, jak mu Rikitan vytkl zbabělost, když se jednou dal*

¹²³ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Olympia, 1995, s. 64. ISBN 80-7033-348-0

¹²⁴ DOLEŽEL, Lubomír. *Studie z české literatury a poetiky*. Torst, Praha, 2008, ISBN 978-80-7215-337-4 s.315

¹²⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969, s.109

¹²⁶ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s. 32

do zlostného pláče, protože dlouho nemohl ulovit bobříka květin.“¹²⁷ Samotná koncepce Foglarových knih spočívá ve vymezení správného chování a jejím použití na hlavní postavu. Literární hrdina je na začátku díla často mravně zpustlý¹²⁸ a v průběhu děje je vystaven vlivu kolektivu či jednotlivce, jež mají zažitý určitý kodex pravidel a omezení. Jedná se především o skautský zákon a Foglarovy nepsané zákony¹²⁹.

Axiologické kodexy určují moralitu a rozdělují na dobré a špatné. Již po krátké době dochází u hlavního hrdiny k přijetí norem chování kolektivu a tím k jeho morálnímu obrození. Jedinec, jež si sám je vědom změny na sobě samém získává sebevědomí a cítí se být morálně na výši před těmi, kdo nebyli vystaveni kodexovým normám. Toho je docíleno porovnáváním chování změněného hrdiny s postavami, které zůstávají nezměněné. To výborně demonstruje ukázka z knihy *Boj o první místo*. „*Petr našel nový svět. Našel něco, co ho činilo šťastnějším a pro co se nějak vyplatilo psát úkoly a dělat všechny jiné povinné všední věci, které se zdají vždy tak těžké, nedělají-li se s radostí. [...] Obdiv a přízeň většiny hochů k Petrovi rostly, aniž o tom Petr věděl.*“¹³⁰ Subjektivní vnímání aplikovaných metod je vždy kladné, ačkoli se jedná o velmi závažné změny. Zde opět uvedu příklad z knihy *Přístav volá*, konkrétně *Modrý život*¹³¹. Hlavní hrdina tento sebezdokonalující systém nikdy neviděl, přesto se nadšeně vrhá do jeho plnění. „*Usmyslel si žít podle Láďových zásad, tedy „Modrým životem“, jak to Láďa jmenoval. Když k tomu nápadu a rozhodnutí Jiří došel, byl slavnostně nadšený a podivně vzrušený.*“¹³² Ve Foglarových knihách je patrný syžet hledání, postava, nebo postavy hledají smysluplné využití volného času a cestu k sebezdokonalení a seberealizaci. „*Osobní axiologické vztahy podstatně komplikují strukturu hledání. Jestliže se hledající osoba pokouší získat hodnotu, které se nechce vzdát její držitel, vzniká nevyhnutelně*

¹²⁷ FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969, s. 149

¹²⁸ Viz. Mírek Trojan v knize *Pod junáckou vlajkou*

¹²⁹ Viz. výše

¹³⁰ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Olympia, Praha, 1995, 1. vyd. ISBN 80-7033-348-0 s. 69

¹³¹ Viz. výše

¹³² FOGLAR, Jaroslav. *Přístav volá*. Olympia, Praha, 1991, 1. vyd. ISBN 80-7033-117-8 s. 86

*konflikt, ledaže by držitel předal tuto hodnotu gestem obětování nebo daru.*¹³³ V těchto případech jde vždy o dar.

Epistemická modalita je ve Foglarově díle nejvýrazněji zastoupena hledáním tajemství a odkazy k pověstem, které se přímo vztahují k tématu. Příkladem je hledání ježka v kleci, tajemné výpravy do neprozkoumaných oblastí či legendy buď vyprávěné pamětníky, nebo nalezené v kronikách. Osoby o určité věci ve fikčním světě nevědí nebo je jejich mínění nesprávné. Jako příklad uvádím příběh o Dernetovi z knihy *Chata v Jezerní kotlině*. Hlavní hrdina již v předešlém ději byl informován o tajemném kříži v Jezerní kotlině. „*Kamaráde – je to pohnutý příběh, který se udál před mnohými léty – a vy jakožto objevitel jeho ztraceného dějiště – máte plné právo se jej dozvědět.*“¹³⁴ Děj dále pokračuje vyprávěním onoho příběhu.¹³⁵

5.8. Srovnávání

Ačkoli měly knižní postavy předlohy v živých lidech, byly v knize idealizované. To vede k otázce, zda byl Rikitan a ostatní knižní vůdci prostředkem nebo cílem? Rozhodně byl obojím. Foglarovým životním přáním bylo zůstat mladým. To se mu díky Rikitanovi podařilo, neboť s touto postavou je spojován dodnes. Chtěl Foglar pomocí chytře vytvořených postav pouze zaujmout čtenáře, nebo to pro něho byl vyšší cíl, o který usiloval? Foglar jistě nechtěl čtenáře jen upoutat, chtěl ho především motivovat k sebezdokonalování, a když Foglar sám nemohl oslovit mládež přímo, vytvořil literární postavy, které to udělaly za něj. Již výše jsem napsal, že Foglar byl příkladným skautem. A jednou z příkladných vlastností skauta je sebevýchova. Celý svůj život se snažil jít příkladem, byl vzorný, zodpovědný a vždy ochotný ukázat cestu všem, kteří měli zájem následovat ho. Snažil se naplňovat toto poselství ve svých knihách. Plnil modrý život, žil zdravě a řídil se skautským zákonem, o čemž píše Miloš Zapletal ve své knize *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*.

Mezi společné vlastnosti Foglara a jeho literárních vedoucích patří například ochota podat pomocnou ruku. To můžeme vidět například u Tapina v knize *Pod junáckou vlajkou*, kde na konci před složením skautského slibu Tapina vyhledá Mirek a přizná se mu k nekalým plánům, které při vstupu do oddílu měl. Tapin mu nejen odpustí, ale pomůže mu zbavit se

¹³³ DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica*. Fikce a možné světy. Praha, 2003. ISBN 80-246-0735-2. s. 130

¹³⁴ FOGLAR, Jaroslav. *Chata v Jezerní kotlině*. Olympia, Praha, 1988, 6 vyd. s. 166

¹³⁵ FOGLAR, Jaroslav. *Chata v Jezerní kotlině*. Olympia, Praha, 1988, 6 vyd. s. 166 - 169

špatného kamaráda, který ho vydíral „Přišel jsem k vám, Tapine, jako velmi špatný člověk. Nezůstal jsem jím, snažil jsem se oprostít od toho všeho dřívějšího, co mě špatným dělalo. Jestli jsem se změnil, udělali jste tu změnu ve mně vy! Ty Tapine, Simba, Venda, Jiří a celá Devadesátka. Ale – když jsem k vám, Tapine přišel, netoužil jsem ještě po své změně, nerozuměl jsem tomu, já přišel za ničemným cílem“. Následuje Mirkovo přiznání, načež mu Tapin odpoví: „Jsi upřímný chlapec. Nevyčítám ti tvůj důvod, pro který jsi k nám šel. Ovládalo tě zlo a to za tebe mluvilo a jednalo. Může nás jen tím více těšit, že jsme to byli právě my v Devadesátce, kteří ti – nevědomky – podali pomocnou ruku a zachránili tě před špatností.“¹³⁶ Podobně se zachoval Foglar ve skutečnosti, když nejdříve vyhodil chlapce z oddílu, aby ho na jeho přání opět mohl přijmout.

„Aletické podmínky přirozeného světa určují povahu všech entit světa, zejména povahu jeho osob. Fikční osoby přirozeného světa jsou možné protějšky lidských bytostí, jejich vlastnosti a akční schopnosti jsou fikční projekce atributů aktuálních osob.“¹³⁷ Foglar jako předlohu nepoužíval jen skutečné lidi, ale i své vlastní zážitky. V knize *Strach nad Bobří řekou* použil skutečnou událost se záchranou kronik ze zapečetěné klubovny. Zde je jasné prolnutí knižního alter ega s živou předlohou, tedy Foglarem.

Další společná vlastnost Foglara a jeho literárního výtvoru, tentokrát Saliho, byla příprava schůzek. Již jsem se zmínil o programu družinových schůzek, který Foglar vždy pro chlapce chystal, to samé dělá v knize *Boj o první místo* i Sali: „Každý družinový rádce dostával od Saliho písemný program schůzky. Když se s programem družina vypořádala, mohla si dělat, co chtěla.“¹³⁸

Ačkoli Foglar sám šel svým svěřencům příkladem a snažil se vždy chovat co nejlépe, v jeho knihách nebyli vůdcové nositeli přílišných ideálů, byli spíše jejich strážci a dohlížitelé na ně. Ačkoli knižním vůdcům nechyběla Foglarova ráznost, nikdy nevyhodili člena oddílu jen kvůli osobním rozbrojům, což Foglar několikrát udělal.

Foglarovy literární alter ega se od něho nejvíce lišily svou idealizací. Věřím, že se mi podařilo poukázat na shodné vlastnosti Foglara a jeho literárních výtvorů. Tento jev je

¹³⁶ FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Praha : Olympia, 1969, s. 141-142

¹³⁷ DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica*. Fikce a možné světy. Praha, 2003. ISBN 80-246-0735-2. s. 123

¹³⁸ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Olympia, 1995, s. 59. ISBN 80-7033-348-0

v podobných situacích běžný. Je zcela jasné, že se Foglar promítal nejen do postav vedoucích ale i do postav chlapců iniciátorů, kteří hlavní postavu a skrze ni i čtenáře ovlivňovali způsobem, jakým je vedoucí, ovlivnit nedokázal. A to skrze ryzí chlapecké přátelství.

VI. Závěr

Cílem mé práce bylo dokázat sepětí Jaroslava Foglara jako literárního autora s jeho vytvořenými fikčními postavami. Toho jsem dosáhl především pomocí motivace. Foglar nejen že motivoval své skauty, motivoval i sám sebe. Jeho osobním cílem však bylo motivovat především ostatní. Poté, co poznal krásu a možnosti skautského hnutí, jakoby se i on řídil oblíbeným výrokiem svého předchůdce E. T. Setona „*Poznav trýzně žízň, vyhloubil jsem studnu, aby i jiní mohli z ní pít.*“ I Foglar poznal předtím, než našel skautské hnutí, žízeň samoty a odloučení.

Foglar motivoval chlapce svého oddílu a čtenáře svých knih k sebezdokonalení skrze jím předkládané ideály, do kterých promítal sám sebe. V postavách vedoucích zobrazoval sám sebe v dospělém věku a v postavách chlapců iniciátorů ve věku mládežnickém. Vedoucí je v jeho příbězích ten, kdo chlapcům zprostředkovává dobrodružství a chlapci iniciátoři je s hlavním hrdinou přímo prožívají. Takto si Foglar dle mého názoru představoval ideální oddíl. On sám, dospělý, oddíl vede, motivuje a dbá na bezpečnost, zároveň on sám, jako chlapec iniciátor se všeho nadšeně účastní, dokonale prožívá a buduje úžasné přátelství s podobně smýšlejícími chlapci.

Pomocí skautských hodnot a měřítek jsem porovnal obrazy Jaroslava Foglara, které jsem vytvořil za pomoci literatury pro děti a mládež psané Foglarem samotným, literatury o Foglarovi a kronik do kterých Foglar přispíval. Soudím, že do svých literárních postav promítl Foglar to nejlepší ze sebe bez všeho špatného a díky svému vypravěčskému talentu a zidealizovaným chlapcům vytvořil díla, které sice nemají příliš velkou literární hodnotu, ale o to více inicializují a do dnešního dne jsou schopny zaujmout mladé čtenáře.

Foglarův život, literární tvorba a vůdcovství ovlivňují hledání vnitřních zákonů a principů chování. To mohu doložit pomocí axiologických omezení ve Foglarově literatuře, které souzní s jeho stylem vedení skautského oddílu. Ve výsledku nakonec nezáleží na okolnostech a situaci, ale především na hlavních hrdinech. Jejich zpětné působení do fikčního světa tento svět dělá lepší.

Ve své práci jsem dokázal tvrzení o Foglarově promítání jeho alter ega do dvojího typu literárních postav, pomocí kterých působil a stále ještě působí na několik generací

čtenářů. Foglarova touha zůstat věčně mladým se mu splnila. Na stránkách svých knih zůstane mladým navždy.

VII. Seznam použité literatury

- BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl*. Liberec : Skauting, 1992, s. 75. ISBN 8085421-04-6
- DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica*. Fikce a možné světy. Praha, 2003. ISBN 80-246-0735-2.
- DOLEŽEL, Lubomír. *Studie z české literatury a poetiky*. Torst, Praha, 2008, ISBN 978-80-7215-337-4
- ECO, Umberto. 1997. *Šest procházek literárními lesy*. Olomouc, 1997. ISBN 80-7198-248-2
Foglarweb.ic.cz [cit. 12.11.2011]. URL <http://foglarweb.ic.cz/clanky.php?id=111>
- Edit. ČERNÝ Václav, HOJER Jindřich. Kolektiv autorů.. *Jestřábe, díky*. Praha : Ostrov, 2000, s. 37. ISBN 80-86289-12-5
- FOGLAR, Jaroslav. *Pod junáckou vlajkou*. Olympia, Praha, 1969,
- FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky*. Blok, Brno, 1969,
- FOGLAR, Jaroslav. *Náš oddíl*. Olympia, Praha, 1998, 3. Vyd. ISBN 80-7033-526-2
- FOGLAR, Jaroslav. *Devadesátka pokračuje*. Olympia, Praha, 1969, 1. vyd.
- FOGLAR, Jaroslav. *Chata v Jezerní kotlině*. Olympia, Praha, 1988, 6 vyd.
- FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Olympia, Praha, 1995, 1. vyd. ISBN 80-7033-348-0
- FOGLAR, Jaroslav. *Přístav volá*. Olympia, Praha, 1991, 1. vyd. ISBN 80-7033-117-8
- FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. 3. vyd. Praha: Olympia, 2005. ISBN 80-7033-879-2
- Klub REDFOX [cit. 12.11.2011]. URL <http://www.redfox.estranky.cz/clanky/modry-zivot.html>
- NOSEK, Václav, *Jestřábí perutě*. Olympia, Praha, 1999, 1. Vyd. ISBN 80-7033-618-8
- PECHA, Libor. *Woodcraft lesní moudrost a lesní bratrstvo*, Olomouc : Votobia, 1999, s. 11. ISBN 80-7198-353-5
- PEPRNÍK, Michal. 2005. *Topos lesa v americké literatuře*. Brno, 2005. ISBN 80-7294-153-4

PTÁČEK Radim. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4

THOMPSON, Ernest. *Dva divoši*. Praha : Albatros, 1976

ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od Bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6

ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group, 2007. ISBN 978-80-242-1902-8

VIII. Resumé

I have devoted my thesis to Jaroslav Foglar. I have been interested in this author who influenced a few generations since I was a young reader. But I also study him as a leader of a scout troop whom he was all his life, and I compare him with the fictional characters of the leaders in his books.

I use available biographical data, opinions of authors dealing with the topic, and Foglar's own memoirs. I approach all the sources with a critical view and I carefully compare them.

One of the pillars of my thesis is the scout movement. Foglar was both influenced by the scout organization, but he himself also largely influenced it. When he worked with children, he did not aim at purely entertaining them, he also intended to educate them. Education is another pillar of the thesis. Foglar showed a lot of boys how to actively entertain themselves not only in the nature but also in a town. There was always an educative element in his long-term games. Ideals were the third pillar of the thesis. Foglar understood that everybody needs some kind of ideals, who would motivate him. He therefore created ideals in his books that had characteristics worthy ensuing. Foglar himself became an ideal, because he always strived to be an example.

I have separated my thesis into three parts. The first part describes Foglar's life and the diffusivity with his literary pieces. Foglar used many of his own experiences and adventures in his books. I also study his methods and motivational instruments. I am interested in that being a scout's leader, too. Even though some methods are not used any longer and they are outdated, they inspired me and I applied them when working with children. They were met with success.

The second part defines influence of the scouting on Foglar and influence of Foglar on the scouting. I have observed that it is not possible to separate one from the other. Foglar influenced scouting by both his methods and by an impact he had on his readers, while all that then re-influenced him. Owing to that feedback, the statement allegedly accredited to Foglar: "He who doesn't educate himself while educating others, has no prospect of success" proves its validity.

The third part examines Foglar's literary projections in his books and compares them with the picture of JaroslavFoglar I drew in the previous parts. The conclusion of my thesis forms hypothesis that JaroslavFoglar was not only his own model for his literary characters of scout leaders, but also his literary characters were the models for Foglar himself.